

HISTORIA³
REIPUBLICÆ
ET
IMPERII
ROMANORUM

A B

Urbe condita ad A. U. 727. quo
Octaviano Casari funnna Imperii
cum nomine Augusti delata fuit.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

Bellum Punicum tertium.

§. I.

Atque ergo, qui potius illud, quod utile Reipublicæ fore crederet, quam quod honestum esset, spectare solebat, jam multis retro annis urgere non desisterat, annam illam quandam Imperii Romani, & certe, si occasio obigisset, acrius insurrecluram Carthaginem funditus esse delendam; semper, cum

A 2

in

§. I. Ori-
go III.
Belli
Punici.
A. U.
60.

HISTORIA

in Senatu de quavis alia re sententiam dixisset, finire ita solitus, *hoc censo, & delendam esse Carthaginem a.* Cum contra Nafica censetet, *suendam esse Carthaginem b:* qui tamen hoc non amore aequi & boni; sed ut metu & reverentia amulæ urbis disciplina jam laebelens retineretur, cenfebatur. Et eventus docuit, iustum fuisse metum; cum paulo post deletam Carthaginem non *vergere*, sed *ruere* in deterius mores Romanorum ceperint *c.* Verum vicit sententia Catonis, etiam mortui; ut dicit Cicero *d;* quod tamen cum iis, quæ ex aliis auctoribus diximus, non satis convenit, quippe qui supervixisse belli initio Catonem testantur. Accusabantur autem Carthaginenses variorum criminum; ita ut, *Carthaginem excidendam esse*, Senatus statuerit: magis, quia volebant Romani, quicquid de Carthagine diceretur, credere, quam quia credenda aserebantur *e.* Præcipuus præterea auctor belli Pœnis inferendi erat Masinissa, qui Romanis fretus multis injuriis Carthaginenses affecerat *f:* nam jam A. U. 560. agrum maritimum eorum fuerat depopulatus; & quasdam urbes veditigales Carthaginensium sibi coegerat stipendium pendere. Carthaginenses igitur questum

de

REIPUB. ROMAN. LIB. VI. 5

de Rege legatos Romanis miserant; cum quibus missi sunt a Senatu & Regem in re præsentem disceptarent. Sed hi, audita inspectaque re, suspensa omnia reliquerunt: quod tempore aptius erat, cum Romanis jam metus a bello cum Antiocho instaret. Apud Livium *L. XL. c. 17.* & ita finito bello Antiochino, etiam similem legationem, quæ possessionis jus Masinisse non mutavit, reperio; & rursus in historia anni 581. legati Carthaginensium & Gulsiffa Masinisse filius in Senatu Romæ magnis contentioneibus utriusque causam suam egisse dicuntur *a:* jusque sunt utriusque partis legati coram Senatu jus suum disceptare, præsentente Senatu, *Si aliquid possent, id se libenter honoris Masinissa causæ facturos esse; nec gratia non daturos:* Quo tempore Romani jam bello Persico comminebant; atque ita Carthaginenses aperte hostes facere volebant. Nam, nisi hæc causa fuisset unus ille Scipio, Carthaginis dominator, vel notitia rei vel auctoritate ita de utriusque meritis, nati sine disceptatione diu ante hæc tempora potuisset. Imo addit Appianus *b* mandatum fuisse legatis, ut clam Masinissa causam promoverent, dilatanque esse legationem tantisper, donec succubuisse Carthaginenses conjectari potuit: & Polybius affirmat *c,* semper causam Cartha-

A 3

a Plut. Cat. Maj. p. m. 352. Flor. II. 15.
b App. Alex. Punicor. n. 38. c Vell. Par. L. II. c. 1. Plin. H. N. XXIII. 11. f. Flor. L. II. c. 15. L. III. c. 12. d Offic. L. I. c. 23. e Vell. Patric. L. I. c. 12. f Liv. L. XXXIV. 62.

a Liv. L. XLIII. c. 23. *b* Punic. n. 37. *c* n. 40. c Excerpt. legat. n. 110.

thaginienſium apud Romanos deteriorem fuiſſe, non quod revera ita eſſet; ſed quod iudicibus ita eſſe conduceret. Ergo non tantum agros & urbes, de quibus controverſia erat, amiſerunt Poeni; ſed præterea talenta quingenta ꝛ fructuum nomine Maſiniſſæ pendere coacti ſunt. Summa enim hic ambitione amicitiam Romanorum petebat: & in corpore ſemili cupiditatem gloriæ & vires juvenis viri alebat *a*. Ipli porro Carthaginienſes diſcordiis ſuis & factionibus occaſionem inimicis eos perdendi præbuerunt: ibi enim, cum popularis factio regiam eieciffet, exules Maſiniſſæ opem implorant *b*: qui ſtatim filios Carthaginem miſit rogatuſ, ut exules reſtituerentur. Sed non tantum illi recepti non ſunt; verum etiam quidam ex redeuntis Guluffæ comitatu interfecti. Ita ergo palam jam bellum geri cœpit: pugnaveruntque Maſiniſſa & Carthaginienſes incerto fere prælii eventu. Spectavit hoc prælium e loco eminentiore (ſumma quidem, ut dicebat, animi voluptate) Scipio; qui elephantos petiturus ex Hiſpania a Lucullo miſſus advenerat: eoque interceſſore Poeni pacem cum Maſiniſſa componere tentarunt; ſed fruſtra; cum ſex milia equitum, qui cum Præfectis ſuis tranſfugerant, Carthaginienſes reddere noluiſſent *c*. Sed paulo poſt ingenti fame & peſti-

peſtilentibus morbis afflicti tranſugas dedere, exules recipere, & quinque milia talentorum ꝛ intra quinquaginta annos ſolvenda permittere coacti ſunt; militibus etiam eorum ſub jugum miſſi. Et hos etiam ſine armis Carthaginem redeuntes invaſit Guluffa; plurimoque interfecit. Carthaginienſes tamen, ut omnem ſuſpicionem inſeſti erga Regem animi a ſe amoverent, *belli auſtores capitis reos eſſe*, declararunt: legatiſque in Urbem miſſi, tum cives ſuos tum Maſiniſſam, ut motuum illorum cauſas accularunt. Reſponſum eſt legatis, „pacem „habere non poſſe Carthaginienſes, niſi „Populo Rom. ſatiſfeciffent“ nullo tamen ſatiſfactionis modo præſcripto; licet iterata legatione, ut hoc dilerte fieret, poſtulatam fuiſſet. Addit Livius *a*, legatos Romanorum, qui ad cauſam in ipſo loco cognoscendam miſi fuerant, nunciante, priſtinas jam vires recuperariſſe Prenos; & ſuſpicatos ſeſe eſſe, jam bellum parari, quod vim navalis præteritæ Carthagine deprehendiſſent. Ergo adhuc legati ſunt miſſi, qui ſpecularentur, quid ageretur: quibus ſuadentibus agro, de quo lis erat, Rex ceſſit. Et, cum etiam Senatus Carthaginienſium *b*, *partium ſe iudicio legationum*, dixiſſet, Gisco tamen Hamilcaris filius, qui tum in magiſtratu erat, ita bellum adverſus Romanos ſuadet, ut legatos Romanorum, quo minus violarentur, vix fuga explicuerit, ita certe

† Philipp. 300000. a Vid. Cic. Senell. cap. 10. App. Al. Punic. n. 64. b App. lib. n. 38. c App. lib. n. 40.

t. Phil. 300000. b Epit. 47. c lib. Epit. 48.

HISTORIA

in epitoma historia Liviana legitur: sed
dubium me reddit, quod nec in *excer-
ptis Polybii* n. 142. nec apud Appia-
num, tale quid legitur. Et videtur hic
usque Livius diversa paulum ab aliis
tradidisse: nisi potius ex brevissimo com-
pendio quid scripserit exacte deprehendi
nequeat. Verum quicquid de his lega-
tionibus fuerit (nam vix auctorum di-
versa hoc loco narrationes concilientur)

A. U. certe anno Urbis sexcentesimo quarto
604. L. Marcio Censorino, M. Manilio Con-
sulibus bellum advenit Carthaginienses
decernitur: quod parum justum fuisse ex
jam dictis facile deprehendi potest: &
ex locis auctorum citatis ulterius patet.

6. 2. Hi- §. II. Bellum autem simul indictum &
storia. illatum est: & secreto mandatum est
A. U. Consulibus, ne ante a bello desine-
604. rent, quam equis Carthago foret.

Moverat etiam Romanos, ut citius bel-
lum capesserent, quod Uticensis, quo-
rum urbs sexaginta duntaxat stadiis (sunt
leuca horariae duae cum media unius par-
te) Carthagine aberat, legatis Romam
missis se in fidem Populi Romani tradi-
dissent; cum munita valde & opportu-
na ad bellum civitas esset. Attoniti
belli nuncio Praeni, & ab omnibus rebus
ad tantum bellum gerendum imparati tri-
ginta in Urbem legatos miserunt, qui
quibuscumque possent conditionibus pa-
cem componere conarentur: imo, qui
se

se suaque Romanorum arbitrio permitte-
rent; qua formula absolutissima victori-
bus potestas in omnia, quae deditorum
suerant, permittitur: Responsum iis
est, (ita nempe, si Consules adhuc in
Sicilia haerent,) Senatum concedere
Carthaginiensibus libertatem, leges pro-
prias, universon agrum, aliarumque
rerum publicarum, privatarumque pos-
sessionem. Sed hac omnia ea lege, si
intra dies triginta trecentos obfides ex
nobilissimis pueros dedissent; sique
qua a Consulibus imperarentur, ob-
temperassent. Hic quidem plam
legatis responsa sunt: ceterum clam mo-
niti sunt Consules, ne ab iis, quae prius
mandata essent, vel latum unguem di-
secederent. Et reliqua, quae afferbant
Carthagini legatis, sic satis accepta fue-
runt; illud anxium reddebat Carthagini
Senatum, quod nulla urbium, quas in
ditione retinerent, mentio facta esset.
Verum cum necessitas parere regeret, tre-
centi obfides in Siciliam magno, ut par
est, suorum fletu missi sunt. Eos Consul-
es Fabio, qui Praetor Siciliam coegebat,
Romam devchendo tradiderunt. Interea
classem cum exercitu ad Uticam appu-
lerunt: ubi statim occurrerunt Pœnorum
legati e rogantes quid exercitu in Afri-
cam trajecto opus esset, cum parati es-
sent Carthaginienses, quicquid impera-
tum foret, facere. Alter Consululum lau-
dato hoc eorum consilio arma confestim

A 5 om-

a App. Alex. Punic. n. 43. b Livii Ep. 45.
c Appian. n. 42. d Polyb. xvi. leg. 2. 142.

a App. Alex. Punic. n. 43. b Polyb. exc.
166, n. 142. c Appian. Al. Pun. n. 44.

omnia & tela comportare eos iussit; cum,
 si sincere pacem peterent, armis porro
 nihil opus esse illis diceret; quamquam,
 si Zonara credimus, Carthaginienses mag-
 num satis apparatus armorum elam si-
 bi servaverint. Ingens tamen armorum
 machinarumque vis ad Consules est ad-
 ducta: qui cum ita omnibus plane vi-
 ribus privatos Poenos crederent, Urbem
 eos suam diruere iusserunt; aliamque ul-
 tra octoginta a mari stadia (sunt leuca
 horariae 31) sibi edificare. Quae res ma-
 nifestam habebat iniquitatem, quippe quae
 plene adversaretur libertati, quam Sena-
 tus Carthaginiensibus concesserat. Itaque
 Hanno, cui *Gillas* cognomentum erat,
 oratione habita postulavit, ut, si nihil
 gratiae Romanis impetrari posset, ur-
 bem tamen avitis suis sedibus evellere
 ne pergerent; vel saltem deprecari illud
 per legatos apud Senatum permitterent
 b. Respondit Consul oratione egregie ad
 persuadendum composita, (nisi Appiani
 potius, quam Censorini ea oratio fuerit)
 „ Esse ex re ipsorum Carthaginiensium;
 „ ut auferantur illis occasiones peccan-
 „ di; ut potius agriculturae, cuius certius,
 „ licet minus, sit lucrum, animimum
 „ intendant, quam incertis per mare ne-
 „ gotiationibus; ita facilius se fortunae
 „ & potentiae praesentis esse oblituros; ita
 „ que vere appetiturum, eos imperium
 „ maris abdicasse: nec esse, quod sacra
 „ & pe-

„ Se penates publicos, & sepulchra ma-
 „ jorum relinquenda deplorent; copiam
 „ enim ipsis fore eo ad parentandum ac-
 „ cedere, novas sedes brevi tempore
 „ ipsis etiam patriam futuras; in iisque
 „ sedibus liberam (quod promiserant)
 „ Carthagineam fore; quippe cum cives,
 „ non solum, Carthagineam esse puta-
 „ rent. “ Verum haec nunciata Cartha-
 „ ginem cives in furorē veterunt: eod-
 „ demque die Senatus bellum adversus Ro-
 „ manos decrevit: & vix credendo ardore
 omnia ad bellum apparatus sunt; praeser-
 tim cum iterum petentes, ut legatos Ro-
 mam mittere liceret, impetrare nihil po-
 tuissent. Ergo nocte dieque omnia ne-
 cessaria parant; testae, domusque rescin-
 dunt, ut tignis ad fabricam classis ute-
 rentur; arma ex auro & argento inopiae
 aeris ferrique conficiunt; imo in vincula
 tormentorum matronae crines suos con-
 ferunt b: atque ita nocteque & interdium
 viri pariter ac mulieres omnia ad descen-
 sionem necessaria congeriebant; dum et-
 iam Consules tempus ipsis assatum con-
 cederent: vel, quod urbem, quando vel-
 lent, capere se posse considerent; vel,
 ut inopiae suae consideratione penitiose ad
 deditionem sui permoverentur. Sed ta-
 men ipsi quoque Consules rerum suarum
 satagebant; cum nec Masiniae super-
 bibus agenti satis fiderent; & de co-
 meatuum inopia solliciti valde forent.
 Ergo iunctis viribus urbem aggredi pla-
 cuit:

a Strabo L. XVII. num. 833. b Appian.
 Al. Pun. v. 50.

a Appian. d. l. n. 74. b Flor. L. II. c. 35.

quit: sed imperata hostium defensione
terrati in ipso limine ostenderunt; exer-
citus ab oppugnatione abducere coacti
a. Sapius dein frustra urbem tentarunt;
& majus etiam damnum experti fuissent,
nisi prudentia Scipionis sapius temerita-
tem Consulis correxisset. Tota fere præ-
terea Romana classis concremata est; dum
Poeni observato vento, qui ad Romanos
ferret, scaphas famentis & stuppa pice
ac sulfure perfusus plenas in eam im-
mittunt. Cumque paulo post Censorius
ad comitia Romam profectus esset,
nocturna eruptione magna clades fuisset
accepta, nisi Scipionis iterum fortitudi-
ne & prudentia exercitus fuisset serva-
tus; ita ut merito Cato de eo Homeri
verium b paucissimis inmutatis usurpa-
verit c.

Οἱ Ἰσχυροὶ, οἱ δὲ ἐνὶ κλιμακίοις. Sa-
pius sapit; ceteri umbrarum vagantur mo-
do; quemadmodum ea verba citat Cice-
ro d. Ex tantam etiam apud hostes fa-
mam sibi fecerat ut Himilio, cui Pha-
mææ cognomen erat, Afrorum equitum
Præfectus, qui assidue castra Romana in-
vescabat, quoties Scipioni rerum curam
commissam intelligeret, ea aggredi non
auderet e. Nec virtutis modo, sed etiam
fidei ejus tanta erat opinio f, ut nemo
Afrorum cum Consulibus, nisi presente
Sci-

Scipione aliquod pacifice vellet. Et reve-
ra fortissimis patri Emilio Paulo; avo-
que Scipioni Africano famillus hic junior
Scipio fuit: & hic quidem præcipue, quod
arrogantiori, præsertim apud plebem,
animo fuerit; ut etiam in sequentibus vi-
debimus. Multum quoque ipsi profuisse
verosimile est, quod Polybio Historico,
Philosophoque *Panætio* familiarissime usus
fuit: licet nimia quædam laus ipsi a Velle-
jo tribuatur, quod, nempe, nihil in vi-
ta, nisi laudandum, aut fecerit, aut dixe-
rit, aut senserit b. Sed hoc Romanore
est explicandum. At fortitudinis quidem
specimina insignia quotidie a Scipione ede-
bantur. Itaque cum Consul Manilius ali-
quando, ipse Scipionis consilio, adver-
sus *Hastribatem* duxisset, magna clades
accepta est: Scipio vero trecentis, quos se-
cum habebat equitibus hostem continuo la-
cessendo multis Romanorum elabendi op-
portunitatem præbuit: quatuor præterea
cohortes in tumultu quodam obsessas ejus-
dem Scipionis virtus explicuit: ita ut æque
ac quondam avus ejus nihil sine numere
Deorum agere crederetur. Nihil ergo mi-
rum est, legatos Romam in castra, ut omnia
inspicerent, missos e uno ore; postquam
Romam reversi fuissent, laudes ejus cele-
brasse. Quibus laudibus præterea addita
est accessio ad Romanos Phamææ Præfecti,
qui colloquio Scipionis permotus, & ejus
tantum fidei se credens cum bis mille &
ducent-

a Appian. d. l. v. 58. b ex Odyss. v. v. 49.
c Plus. Apophth. p. m. 200. Livii ep. 49. d de
Divin. L. l. c. 40. e Vid. Entr. L. IV. cap. 10.
f Appian. d. l. v. 60.

a Vell. Patere. L. II, c. 12. b Ib. c. 13. c App.
d. l. v. 63.

dicentis equitibus ad Romanos transiit; sique a Manilio Consule, qui successorem sibi destinatum Pisonem audiverat, Romanam cum Scipione missus honorifice ibi exceptus est, & donis splendidissimis ornatus; strenuamque operam in posterum pollicitus in Africam rursus transiit a.

§. 3. *Historia* S. III. Anno Urbis sexcentesimo quinto. La. Calpurnio Pisoni Consuli Africa, & bellum cum Pœnis provincia evenit: cumque eo profectus est L. Hostilius Mancinus Prætor classem sortitus. Sed horum tanta fuit segnitias, ut nec Carthaginem, nec Hasdrubalem Pœnorum Imperatorem tentarint: verum urbes aggressi a Clupea terra marique oppugnata repulsi sunt: Hippone vero *Dierhyrum*, vel *Zaritum*, (iustæ syllabæ Dia & Za sæpe commutantur b; ut *Dankle* pro ZANKAH, *Dialolus*, *Zabelus*, *diara*, *Zata* &c.) eque urbs fuit Africæ propria, & proinde diversa ab *Hippone Regio*, quæ Numidæ erat; eam, inquam urbem frustra per totam ætatem obsedit; infestoque negotio Uticam in hyberna discedere coactus est.

Atque ita summa rerum ad fatalem Africæ belli ducem Scipionem d est translata.

§. IV. Nam adilitatem petivimus Scipio Roman disceserat: ubi indigne admodum ferebatur, segnitia magistratum tan-

§. 4. *Historia*
A. U.
606. &
seq.

a Appian. *Ibid.* b Vid. *Hon. Vales. ad Ann. Marc. l. XX. c. 20.* (Vales. 6.) c Vid. *omni. Voss. de vitis serm. L. III. c. 56. Cl. Rossal. dissert. de Christo in Christum mus. & Cic. de Harusp. resp. c. 4.*

tantillum bellum in tantum spacium produci. Igitur Scipio, qui adilitatem se petere professus in campum descenderat, ante annos legitimos (tricesimum enim septimumque annum agebat, cum quadragessimus secundus petendo Consulatus esset legitimus) summo Populi consensu Consul factus est: & Africam provinciam extra sortem accepit a; & reclamante licet collega C. Druso. Permissum est Scipioni supplementum ex delectu conscribere; & præterea voluntarios e sociis, quotquot persuadere possent, accipere, literis Populi Romani nomine ad eos perscriptis b: atque ipse diligentissime paratis omnibus in Africam navigavit: ubi Piso interim mediterranea oppida oppugnabat. Sed Mancinus partem quandam muri neglectam animadvertens, quo ob precipitia accedi vix posse videbatur, scalis admotis quosda eo ascendere fecit; & partem quandam munitiorum occupavit; at sequentes diei luce prima undique a Carthaginensibus oppugnatus perisisset, nisi Scipio, qui vespere præcedentes diei Uticam appulerat, literas, quibus Pisonem accesserat Mancinus, nactus continuo Carthaginem navigasset, & periclitantes, recedentibus aliquantulum Pœnis, in classem recepisset. Statim autem ac in castra ad Carthaginem venit Scipio, prima ejus cura fuit disciplinam militum plane collapsam, otio, rapinæ, avaritiæ affectis sub

a Liv. *Epist. 51.* b App. *Al. n. 69.*

sub Pisone militibus restitueret; & turbam inutilem castris expellere. Atque ita expurgato exercitu nocte silente *Megara* aggreditur a, quae tertia pars urbis & maxime habitata erat: duae aliae *Byssa*, sive *aris*, & *Cathon*, sive *portus* fuerunt. (*Cathon* proprie est portus manu factus b; quale vernacule nobis *cen dok* dicitur; a Graeco *δοκ*; s; quae vox aethni significatione occurrit apud *Hesychium*, *επιπυρε*, *δοκ* *ἢ τὸν ὀδόν*). Cepitque quidem eam partem urbis Scipio, sed, quod difficilius per nossem ulterior progressio esset, & ipse locus insidiis struendis aptissimus, receptum cecinit. Indigne hanc invasionem ferens *Hadrubal* posttridie in capivos Romanorum in murum productos horrendum in modum saevit; ut ita omni spe pacis Carthaginensibus crepta in solis armis fiduciam iis habendam esse doceret. Hac tamen nefaria facinora timidos potius, quam fortes *Poenos* reddebat: & Senatus palam ea, ut superbe & crudeliter facta detestabatur; ita ut irritatus *Hadrubal* etiam Senatores aliquot comprehensos interfecisset. Scipio, ut hostes comeatu, qui terrarum itinere importari solebat, prohiberet, fossam & murum longitudine viginti quinque stadiorum a mari ad mare duxit. Et cito penuria in urbe secuta est; cum non nisi paucae naves onerariae, idque raro ad urbem pervenire possent. Sed, ut etiam hoc praesidium eriperet.

a *lib. n. 71. f. b Serv. ad Virg. Aen. l. v. 431.*
c *App. Alex. de l. n. 24.*

peret Scipio, totius exercitus assidua opera aggerem in ipso mari struxit, quo portus Carthaginensium clauderetur. Hi vero, mulieribus etiam & pueris operam conferentibus opere noctu & interdiu continuato, alium portum aperuerunt: & ex veteri materia repente edificata classe novo ore portus eruperunt tanto cum terrore Romanorum, ut eorum classem totam facile in suam potestatem redigere potuerint, nisi superba insultatione contenti in portum revertissent. Tertio vero die navali praelio est decertatum; & cum diu varia fortuna pugnantum esset, tandem in urbem refugerunt Carthaginenses. Imo adeo defensionem non omiserunt *Poeni*, ut noctu nando, vel qua vadisum erat mare transiendo ingentem trepidationem fecerint: ita ut quoddam suorum fugientes Scipio transierit & transigi iusserit: ac *Poeni* multis Romanorum machinis incensis natantes domum reversi sunt. Verum tamen Scipio auxilia, quae *Poeni* foris habebant, proffigavit: & *Nepherim* urbem, unde maxime commeatus obsessis suppeditabatur, cepit a. Vere mox ineunte cothonem sive portum expugnavit: atque ibi tum omnia, quae tristissimum urbis capta fatum miseranda haberet, cernere licuit: quippe cum per sex dies & noctes continuas res acta fuerit recentibus assidue in vicem fessorum submissis. Septimo tandem die quidam verbenas *Aesculapii*, cu-

A. U.
607.

a *App. Al. d. l. n. 79.*

ius templum in arce erat, more supplicum preferentes salutem, quinquaginta millia virorum pariter ac mulierum, impetrarunt. Transfuge fere nongenti desperata salute cum Hasdrubale in templum illud excelso valde loco impositum se recipiunt. Sed Hasdrubal demum etiam supplex ad Scipionem confugit: qua re intellecta transfuga se cum ipso templo concremarum. Fertur Hasdrubalis uxor, dum accenditur ignis, acerbissimis verbis marito patris proditorem exprobrasse a; atque cooperato, duos filios suos jugulatos in ignem coniecisse: & demum etiam se ipsam immisisse incendio flagrantis patris b. Urbs deinde incensa est, cum antea militibus pradam inde agere per plures dies concessum esset: diciturque misere urbis fortunæ illacrymasse Scipio, ut antea vidimus capris Syracusis fecisse Marcellum c, que vere crocodili lacrymae. ut fert proverbium d, dici possunt. Alii dicunt, incendium a Carthaginiensibus domibus ac templis sponte immissum percontinos septem & decem dies vix potuisse extingui. Quicquid ejus resistit, perijt tandem civitas Romane potentie rivalis. f, anno postquam a Didone extructa fuerat, septingentesimo trigesimo septimo g. Vellejus Paterculus conditam fuisse di-

a App. Al. lib. n. 82. Val. Max. L. III. c. 2. ex. 8.
 b Flor. L. II. c. 15. c Super. L. IV. c. 1. §. 29.
 d Erasim. Adag. Ch. II. cont. A. n. 60. e Flor. d. l. f Strabo L. XVII. n. 832. g Vid. Joseph. 179 App. L. 1. p. m. 1043. Solin. c. 30.

se dicit annis ante Romam LXV. a Justinus vero annis LXXII. Urbis natalem praveruisse scribit b. Solo delecte urbis aratrum impressum esse: quod veteres facere solebant, cum urbem aliquam plane abolitam, & omne jus civitatis ei loco ablatum significare vellent c. Patuit porro etiam æquitas hic & generosus Scipionis animus, qui suorum neminem, neque libertum, neque servum, de prada quicquam accipere, quin ne emere quidem passus sit d; Siculisque etiam statuas & alia Diis dicata, que ex eorum insula quondam Poeni everterant, restituerit e. Capte Carthaginis nuncios ingentem Romæ læticiam fecit f; & statim decem legati in Africam missi sunt, qui cum Scipione eam provinciam ordinarent. Hi, si quid adhuc ex urbe superesset, dirui jufferunt: & interdixerunt diris devotionibus additis, ne quis ibi habitare vellet g: que tamen devotiones sequenti tempore, & brevi quidem, ut videbitur, fuerunt neglecte h. Placuit etiam civitates Pœnorum socias excindere excepta Utica, cui magna pars agri ab hostibus capti tributa est. Romam reverterus Scipio triumphum egit nobilissimum & crudelissimum transfugas & fugiti-

a Liv. II. c. 6. ubi vid. Schegk. b L. XVIII. c. 6. c Horat. Od. I. ibid. v. 20. Senec. de Clem. L. cap. 26. l. 21. ff. quib. mod. usur. amit. d Plur. Apoph. p. m. 200. e Cic. in Verr. L. II. c. 1. f App. Al. Pun. n. 83. g Cic. Agrar. l. c. 21. h Vid. Strab. L. XVII. n. 833.

gitivos bellis obijciendo. Ac lata quidem hrc fuerunt in specie: verum evēta Carthago & xmlua urbs sublata mores Romanorum corrupti: & luxus sensim invalere cœpit, ut initio hujus capituli innumis; & paulo post latius ostenturi sumus.

S. V. Non vidit hoc gaudium Masinissa, quo faciente facilis delecti fuerunt Carthaginenses: quippe a quo iam detriti essent a. Nam paulo ante fessis senio & morbo Scipionem ob amicitiam, quæ cum avo ejus ipsi intercesserat b, accessit, sed ante quam advenisset Scipio, exspiravit; cum filii suis precepisset, ut patrimonii sui divisionem planissime Scipioni permitterent. Senex ad miraculum usque validus: qui, quamdiu vixit, interesse preliis solitus e, juum semper sine stratore ascendit. Nonaginta annos natus, cum ingressus iter pedibus esset, equum omnino non adscendebat: cum equo, ex equo non descendebat: nullo imbre, nullo frigore (quod tamen in Africa, ubi regnavit Masinissa, grave esse non puto) aducebatur, ut capite operari esset: denique senex qui fuit nonagenarius cum moreretur, quadrigentem filium reliquisse dicitur d. Regnaverat annos amplius sexaginta e. Scipio, ut petierat Masinissa, regnum inter filios ejus divi-

a Suid. P. Μασινας; b Cic. de Senect. c. 10. App. Alex. Pun. n. 63. C. Cid. l. d. d. Lucian. de longævit. p. 471. edit. Grav. e App. Al. libid. n. 64. Suid. loc. cit.

divisit, quos numero quadraginta quatuor reliquerat secundum Eutropium L. IV. cap. 11. ita ut natis ex concubinis dona quidem multa & luculenta tribueret filiis vero legitimis Micipia natu maximo, eidemque pacis amantissimo regiam Cirrham, regiumque nomen; Galianse viro militari, curam pacis & belli; Manassabali natu minimo, jurisdictionem inter cives: sed fratribus deinde morbo absumptis Micipia solus regnum obtinuit. Ac jam deinceps historix Romanæ membris opus nobis erit concinmandum; cum jam Zonaras defectu auctorum se hanc historiam continuare non potuisse affirmet. Is autem Zonaras scripsit ante sex secula.

CAPUT SECUNDUM.

De bello Macedonico, & de bello Aethiæ.

S. I. Anno Urbis sexcentesimo quarto S. C. C. lxxviii. bellum cum Rege sceno geri go belli. cœpit. Andriscus hic fuit Adramyttenus A. U. ultime for. is homo, (Lucianus dicit in doct. p. m. 389. fullonis filium dicit) qui Philippi nomine sumpto Persei Regis filium se esse, & ex pellicæ natum mentiebatur, a traditumque educandum Cretensi cuidam esse, ut in belli casus, quod ille cum Romanis gereret, aliquid velut semen regis stir-

stirpis existeret, *Abrampti* se educatum usque ad duodecimum annum ætatis, patrem eum esse credentem, a quo educaretur, ignarum generis fuisse sui. Affecto deinde eo, quum prope ultimum finem vitæ esset, detectam tandem originem suam falsæ matri, & libellum datum signo Persei Regis signatum, quem sibi traderet, quum ad puberem ætatem venisset: obtestationesque ultimas adjectas, ut res in oculo ad id tempus servaretur: pubescenti libellum traditum; in quo relictæ sibi duo thesauri a patre dicerentur: tum scientem mulierem, se subditum esse, veram stirpem ignorantem edidisse genus: atque obtestatam, ut, priusquam maneret ad Eumenem res, prius ininimicam, excederet iis locis ne interficeretur. Ergo Macedoniam turbare conatus, cum a *Demine* reciperetur, in Syriam ad *Demetrium* Regem confugit; (qui *Seleuci* filius, *Antiochi* a *Scipione* victi nepos; & Romæ diu obses fuerat) a quo Romam in vinculis missus est. Sed per contemptum iis liberatam magnam hominum factioniorum vim contraxit: multas urbes sibi conciliavit, & regium habitum sumpsit. Imo non tantum regium nomen, & regiam formam: sed etiam animum regium explesse dicitur; & vulgo *Philippus* ob similitudinem formæ dictus fuit; & a fraude commissæ ab Romanis *Pseudo-Philippus* d. Talis

a *Zonar. Ann. T. II* b *Liv. Epit. 48. c Fl. II. c. 14. d Cic. in Rul. Or. II. cap. 33. Val. Max. L. VII. c. 4. n. 4. Tac. Ann. XII. 62.*

Talis audaciæ multa passim exstant exempla: similibusque impostoribus vulgo hæc nota, *Pseudo*, præponitur: quales, ut tantum ex historia Romana loquamur, fuit paulo post in hac ipsa Macedonia, *Pseudo-Perseus*, vel alter *Pseudo-Philippus*, qui anno Urbis 611, a *L. Tremellio* *Quæstor* *Prætoris A. Licinii Nerva* cum exercitu cæsus est, cum ultro jam castra Romana oppugnaret: nec diu, post hæc tempora *Pseudo-Gracchus* b. *Julio Cæsare* interfecto *Amatius* quidam *Marii* septies *Consulis* filium se mentiens ultionem *Cæsaris*, ut ejus propinquum sibi postularit c. Et inferiore etiam ævo inventus est, qui se *Agrippam Postumum* d. *Augusti* nepotem mentiretur: alius, qui *Drusum* esse; alius, qui *Neronem* f; alius denique, qui *Scribenianum Camerinum* g se esse diceret. Et *Cicero* *Cornicum* jocans *Pseudo-Caronem* dicit h., quod ejus imitaretur austeritatem: atque alibi i se *Pseudo-Damascippum* aliquem inventurum dicit, qui, ut verus ille *Damascippus*, veteres statuas emendo insaniret k. Sed hæc obiter redeamus in Macedoniam.

§. II. Ibi *Andronicus* multis ad falsam
ejus

§. 2. *Episum* bellum
A. U.
604.

a *Eutrop. L. II. c. 15. b Val. Max. L. IX. c. 15. Sex. Aur. Victor. in Merello Numid. c Val. Max. d. l. n. 2. Liv. Ep. 116. App. Al. Cro. L. III. n. 525. 529. 549. d Tac. Ann. L. II. c. 39. Dio L. 57. e Tac. Ann. L. V. c. 10. f Id. Hist. L. c. 2. L. II. c. 8. g Ib. L. II. c. 72. h ad Arr. L. I. ep. 4. 13. i ad *Emil. L. VII. ep. 23. k Vid. Horæ Germ. L. II. Sat. VII. v. 64.**

eius fabulam, velut ad veram coeuntibus
 contracto exercitu totam Macedoniam,
 aut voluntate incolementium, aut armis oc-
 cupavit: & *B. Juvencium* Praetorem con-
 temptim, ut videtur, cum tali hoste a-
 gentem cum ipso exercitu exiit. Inde
 Thracibus in auxilium adseitis in Thes-
 saliam transiit: quae tamen per legatos
 Romanos auxiliis Achaeorum est defensa.
 Anno sequente *Q. Caecilio Metello* Prae-
 tri Macedonia provincia obigit: qui cum
 magnis copiis eam ingressus est, dum
 etiam Attalus Rex cum classe auxilio ve-
 niret. Tum brevi temporis spatio bis
 victus Andricus in Thraciam profugit:
 sed a *Byzo* Thraciae regulo proditus in
 potestate Romanorum venit *b*: & post
 biennium a Metello in triumphum du-
 ctus est *c*: & Macedonia tum primum
 in provinciae formam est redacta. Me-
 tello a victoria *Macedonici* cognomen
 adhaesit. Verum, ut iam §. praecedente
 diximus, paulo post, anno scilicet 611,
 alter etiam terrae filius, qui se Persei fi-
 lium esse ferebat, a *L. Tremellio Flac-*
co Quaeitore Praetoris Licinii Nervae est
 prostratus: cui Tremellio ab hac vi-
 ctoria *Serosa* cognomen est additum:
 juxta Varroem *d* quidem, quod, cum
 cohortaretur milites, ut caperent arma,
 atque exirent contra, dixit, celeriter se
 illos, *ne serosa porcos*, disjuncturum: nam

Macro-

*a Liv. epist. 50. Flor. L. II. cap. 14. b Euseb.
 L. IV. cap. 13. c Flor. d. l. d. de R. R. L. II.
 cap. 4.*

Macrobius *a* ex faceto quodam eventu
 hoc nomen ei datum esse scribit. Ne-
 mpe Tremellium, dicit, cum familia at-
 que liberis fuisse in villa: servos ejus,
 cum de vicino *serosa* erraret, surreptim
 consecisse: vicinum advocatis custodibus
 omnia circumvenisse, ne qua esset post-
 set: eumque ad dominum appellasse, *re-*
stitui sibi pecudem. Tremellium, qui ex
 villico rem comperisset, serosa cadaver
 sub centonibus collocasse, super quos u-
 xor cubabat: quaestionem vicino permi-
 sisse: cum ventum esset ad cubiculum,
 verba jurationis concepsisse, nullam esse
 in villa sua serosam, *nisi istam*, inquit,
qua in centonibus jacet; monstrasse quele-
 ctulum.

§. III. Victo Andrico Metellus Bro-
 tos, qui auxilia hosti miserant, magna pe-
 cunia multavit; quam nempe Phocensi-
 bus penderent, quod fines eorum armati
 incurrisset; alteram etiam & tertiam Eu-
 boeensibus; Amphidenibusque; quorum
 etiam agros vastasse Boroiti dicebantur. In-
 de Populi jussu Achaeos bello persequi ag-
 greditur: cujus belli, sive praetextus, sive
 occasio alius est repetenda: plures enim
 fomites, & a longo jam tempore hoc bel-
 lum nutriverant. Nam, quo tempore pri-
 mum Graecia exactus erat Antiochus *b*,
 T. Quinctius Zacyntum, nobilem insu-
 lam, quam a Philippo interceperant A-
 chaei, Romanis restitui fecerat: & ex agro
 Messeniorum, quos invaserat Achaeorum

Tom. II.

B

Pra-

a Salm. L. I. c. 6. b Vid. S. L. P. c. I. §. 6.

Prator, exercitum deducere coegerat a, Messeniis tamen Achæorum concilio restituitis. Præterea Lacedæmonii, licet a Philopœmene Achæorum foederi fuissent juncti b, exsules suos, qui faventibus Achæis oram Laconiae maritimam habitabant, inde expellere conati sunt c. Achæi vero eorum conatum auctores sibi dedi postularunt: sed tantum abfuit, ut obtinuerant Lacedæmonii, ut, interfectis Philopœmenis amicis, Romanum Consulem M. Fulvium rogarint, ut se in fide ditioneque Populi Romani recipere vellet. Achæi vero bellum iis indixerunt. Cui finem imposuit Fulvius jubens, ut utraque pars Romam legatos mitteret: quibus responsum quidem perplexum est datum: at quo ad potestatem suam immodice augendam uti sunt Achæi d. Philopœmenem enim coegit Lacedæmonios, ut dictis modo defectionis auctores dederant; qui indicta fere causa contra datam fidem ad supplicium sunt traditi e. Mox Lycurgi legibus moribusque abrogatis Achæorum institutis assuescere jussi sunt: & cum anno quingentesimo sexagesimo nono Q. Cæcilius pater, puto, Metelli, de quo initio hujus paragi. dictum est, apud principes Achæorum questus fuisset, durius quam oportuerat tractatos Lacedæmonios f, respon-

A. U.
569.

a Liv. LXXXVI. c. 31. b Vid. S. L. c. 1. S. v.
c Liv. L. XXXVIII. c. 30. d Vid. S. L. V. c. 2.
S. 4. e Liv. L. XXXVIII. c. 33. f Polyb. exc.
legat. n. 41.

responsum est ex sententia Philopœmenis & Lycoris, (pater hic fuit Polybii Historici) nihil moveri posse in iis, quæ ad Lacedæmonios pertinebant; cum omnia recte atque ordine administrata essent. Cumque consilium gentis posceret Cæcilius, a, responsum est, per leges id non prius liceret, quam scripro edidisset, ob quas causas concilium posceretur. Ita ut responsum accipere præ ira recusans Cæcilius discesserit: & de ea injuria, ut interpretabatur, Romæ in Senatu graviter fuerit questus b. Eodem anno etiam alia legatio in Græciam missa est, cujus princeps fuit Ap. Claudius; qui gravi oratione ita Achæos perculit, ut imperata facturos se esse reciperent, petentes solum, ut de Lacedæmoniiis aliquid mutaretur, ne Achæos religione obstringeret irrita ea, quæ jurjurando sanxissent, facienda c. Atque inde Romæ decretum est, ut Lacedæmon in Achæico concilio maneret. Achæi etiam, ut Romanis gratiam referrent, post aliquot tempus a Perseo sollicitati per literas legatos ejus non admittendos esse decreverunt: quod tamen serius aliquanto factum est. Sed, licet Achæi, se dicto obedientes fore dixissent, tamen non diu post, cum Marcus legatus, Achæos spiritus elatos gerere retulisset, responsum est legatis Achæorum, etiam si Lacedæmonii, aut Corin-

B 2

thii,

albid. num. 41. b Liv. L. XXXIX. cap. 33.
ibi d. cap. 37.

» thii, aut Argivi ab iis se abjungerent,
 » mirari Achæos non debere, si nihil ad
 » se eam rem pertinere Patres censerent: "
 » quare satis innuebant impune illos omnes
 » Achæicum foedus relinquere posse a. Cum-
 » que Achæi paulo post, *Spartam iterum*
 » *in concilium suum receptam* Romæ renun-
 » cialsent, legatio eorum benigne accepta est
 » b & a *Callicrate* Achæorum Præiore, qui
 » legatus ad Romanos missus plane aliter, ac
 » ipse mandatum fuerat e, in Senatu disse-
 » ruerat, Lacedæmoniorum & Messeniorum
 » infules restitui sunt. Nam dixerat Romæ
 » in Senatu Callicrates, » culpam penes
 » Romanos esse, si mitius morigeros se il-
 » lis Græci præberent: quod non satis fe-
 » rio curarent Romani, ut sibi obtempe-
 » raretur. " Aufcultaverunt avidè his
 » monitis patriæ suæ proditoris Romani:
 » atque inde Achæorum res in deterius mu-
 » tari incepterunt d. Et indignabantur quo-
 » que Achæi, quod, cum a principibus Ma-
 » cedonici cum Philippo belli omnia præ-
 » stitissent Romanis, jam non alio loco es-
 » sent, quam quo Messenii, atque Elei,
 » qui pro Antiocho hoste arma adversus
 » Populum Romanum tulissent e. Et tamen
 » Persico adhuc bello legati Romanorum in
 » Achæorum concilio benigne locuti auditi-
 » que sunt f: & auxilia ab Achæis ad Mar-
 » cium Consulem sunt missa: quibus ta-
 » men

a *Vid. & Paus. Achæic. c. 11.* b *Polyb. exc. leg. n. 53.* c *Ibid. n. 58.* d *Pausan. Achæic. c. 9.* e *Ann. seq. c. L. XLII. c. 37.* f *L. L. XLIII. cap. 17.*

men laboris & impendii gratiam Consul
 fecit, quod nihil opus jam tibi esse ad hoc
 bellum sociorum auxiliis profiteretur.
 Imo prohibuit Marcius, ne Appio id pe-
 tenti auxilia ab Achæis in Epirum mitter-
 rentur, *nihil ipsi auxiliis opus esse*, dicens,
 Confecto tamen bello Macedonico Paul-
 lus Æmilius legatus ad Achæos missus a,
 qui edicto evocarent, quos Romam ad
 dicendam causam sequi vellent. Et ex
 aliis gentibus literis, quos voluit, evo-
 caverat: ad Achæos legatos potius mittere
 voluit, tum, quod fiducia plus animo-
 rumque esse Achæis ad non parandum
 crederet: & forsitan etiam in periculo
 fore Callicratem, & ceteros criminum
 auctores delatoresque; tum, quod aliarum
 quidem gentium literas ad Perseum
 datas reperisset; in Achæis cœcum cri-
 men esset, nullis eorum literis inventis.
 Quin legatis Romam missis postularunt
 Achæi, ut Senatus ipse, quinque ex iis,
 qui accusabantur, fontes essent, quin-
 nam infantes sua sententia declararent:
 sin per occupationes hoc facere non
 posset, negotium Achæis permitteret
 odium suum in sceleris auctores ostendit-
 ris. Senatus rei difficultate premebatur:
 neque enim decorum videbatur, ut
 ipsi de negotio judicarent. Scelerius, si
 injudicatos dimisissent, maximum pericu-
 lum creabatur illis, qui Romanorum
 rebus apud Achæos favebant. Ergo nihil

B 3 aliud

a *Ibid. L. XLV. c. 31.* b *Polyb. exc. leg. n. 94.*
 c *Ibid. n. 105.*

aliud responsum est, quam, neque ex
 „ populum Achaiae, neque ex eorum,
 „ qui evocati erant, (in quibus erat ipse
 „ Polybius) revideri, ut hi in patriam
 „ reverterentur: & plurimi sane ac
 „ praecipui, nam ultra mille fuerant, in
 „ captivitate absumpti sunt. Durissimo
 „ hoc responso accepto desperatio quaedam
 „ Achivos invasit, qui quidem patriae a-
 „ mantes erant: Callicrati vero similibusque
 „ nova spe aucti sunt animi: qui tamen
 „ paulo post, cum iterum legatus Romanum
 „ destinatus esset Rodum, divertens ibi
 „ morbo perit. Sed *Diazus*, qui ipsi col-
 „ lega datus fuerat, multa in Senatu con-
 „ tra Spartanos exsules dixit: & cum *Me-
 „ nalcidas* quodam Spartano quidem, sed
 „ qui se ad Achivos olim contulerat, eum-
 „ que copiis imperaverat, acriter, ve-
 „ rum simulate contendit. Senatus iterum
 „ respondit, „ legatos in Graeciam esse ven-
 „ „ turos, qui judicarent ea, de quibus
 „ „ Achae & Lacedaemonii disceptabant.
 „ Verum legati illi data opera otiose adeo-
 „ iter fecerunt, ut interea *Diazus* Achivos
 „ persuadere posset, decrevisse Senatum,
 „ ut Spartani ipsis obtemperarent; „ *Me-
 „ nalcidas* vero Spartanos falleret dicen-
 „ do, „ fore, ut omnino a concilio A-
 „ „ chorum sejungerentur. „ Per has
 „ contentiones effectum est, ut Achae,
 „ nequequam dehortante *Metello*, Prae-
 „ tore.

toris jam *Damocrius* rursus arma contra
 Lacedaemonios caperet: qui proelio
 superati in urbem se receperunt. *Damo-
 crius*, cum urbem capere potuisset, ex-
 „ ercitusum reduxit: & cum multum
 „ quinquaginta talentorum, quae ipsi pro-
 „ pterea irrogabatur solvere non posset,
 „ in exilium abiit. In ejus locum factus
 „ est *Diazus* ille, qui cum *Metello* pactus
 „ est, ut induciae inter Achivos & Sparta-
 „ nos essent; donec adessent, qui Roma-
 „ rem judicandi causa adventabant. Sed
 „ interea *Diazus* oppida circa Spartam ad
 „ amicitiam suam pellicuit; & praesidiis fir-
 „ mat; ut inde in Spartanos erumpere pos-
 „ set. *Menalcidas*, cui Spartani imperium
 „ dederant, omnibus se exorsum videns ve-
 „ nenum bibit. Tandem in Graeciam venire
 „ legati, quorum princeps erat *L. Aurelius*
 „ *Orestes*, qui A. U. 596. Consul fuerat &
 „ hic in concilio Achororum Senatus sen-
 „ tentiam declaravit, scilicet, „ aequum
 „ censere, Senatum, Lacedaemonios,
 „ Corinthios, Argivos, Heracleotas ad
 „ Oetam, Orchomenios a concilio A-
 „ chaico sejungi. „ Vix hac audire sus-
 „ tinuerunt Achororum magistratus: &
 „ multitudini ad concionem vocatae expo-
 „ suerunt: quae ita irritata in Spartanos,
 „ qui Corinthii erant; irruit, & multos in
 „ carcerem conjecit, frustra legatis Ro-
 „ manorum multitudinem compescere co-
 „ nantibus.

§. IV. Sed jam apud Achivos *Diazus* in

B 4

impe-

§. 4. U'

erior

Achaici

a Polyb. exc. log. n. 122. b Vid. adhuc. ib.
 n. 137. c Pausan. Ach. cap. 10. d Polyb. ib.
 c. n. 129. e Paus. Ach. c. 12. f Ibid. c. 21.

a Ib. c. 13. b Ib. c. 14. Polyb. exc. log. n. 144.

imperio successerat Critolaus; qui summa bellandi cum Romanis cupiditate flagrabat: & simul eo tempore ad concilium Achæorum missos fuisse dicit Polybius a homines perditissimos, Diisque invisos. Itaque legatis quidem Romanorum audientibus concilium Achæorum indici jubet; clam vero per epistolas civitatum Senatores movuit, ne adessent. Ita ergo se per absentiam aliorum nihil statueri posse caussatus, legatos aliud concilium Achæorum post sextum mensem expectare jubet. Tum vero rati, palam se ludibrio haberi, legati domum redierunt: & Critolaus omnia ad bellum parat, egregiam occasionem putans, quod Romani & Punico & Hispanico bello distinerentur. Metellus tamen, cum audisset, pravis adeo consiliis res apud Achæos administrari, adhuc legatos adeos misit: sed hi ludibrio habiti & cum clamore ac tumultu ejecti sunt b. Critolao superbe & atrociter cuncta gerente: qui mox etiam Heracleam Achæis parere recusantem circumfedit. Vereor tamen, ne hæc in majus a Romanis aucta fuerint, ut causa belli appareret speciosior, quam sine eo vix iustam futuram fuisse ex tota rerum serie patet c. Metellus porro, qui jam bellum Romæ contra Achæos secretum esse, & Mummium sibi successorem

a *Loco modo cit.* b Polyb. *ibid.* Flor. l. II. c. 16. Vid. Cic. pro L. Max. c. 5. c Vid. Jæn. Gothofredi orat. polit. III. quæ Achaica, seu de causis interitus reip. Ach. inscribitur.

forem adventare intellexisset, adversus Critolaum ducit. Nec hic, licet loco illo difficillimo apud Thermopylas confisteret, Metellum expectare sibi ausus: & Metellus fugientes hostes affectus multos eorum interfecit, multos vivos cepit. Critolaus ipse post pugnam vivum apparnit. Achæorum imperium ad Diatum rediit: ilique exercitum, nec magnum, nec bonum subito contrahit. Et pudenda etiam imprudentia ex parvis ad eo copiis quatuor millia hominum Megaram in praesidium mittit. Metellus vero jam Thebas, quæ se Achæis junxerant, infello agmine contendeat: easque incohis vacuas ingressus servari iussit. Megareses etiam in deditiorem recepit, cum Achæorum praesidium jam inde aufugisset. Hinc omnimodo finem bello imponere studens conditiones ultro Achæis tulit: quæ stolidè a Dixo repudiatae sunt.

S. V. Sed jam venerat in Græciam Mummus Consul cum Metelli de Achæis victoriam accepisset, veritus, ne omnis belli confecti gloria penes Metellum esset. Itaque quamprimum ad exercitum adventavit cum in Macedoniam cum copiis suis amandavit b. Achæi primum auxilia quædam Italica, quæ duodecim circiter stadiis (horæ dimidiatae hoc fere est iter) a castris exuebant, in castra refugere compellunt, quibusdam etiam castris captisque scutis quingentis. Quo successit

B 5. tu.

a Pauf. d. l. c. 15. b Pauf. Ach. c. 16.

su elati quidem sunt Achæorum animi : sed cum acie instructa eos aggressus esset Mummius , postquam aliquamdiu repugnassent , in fugam sese dederunt . Et ipse Dixus Megalopolitanis nuncium acceptæ cladis & imminentes calamitatis attulit . Ipse , uxore , ne ad triumphum dedecus superveretur , manu sua interfecta veneno haulto occubuit , cum , si Corinthum se recepisset , fortasse a Mummio obsidionis et dium non ferrente æquiores paulo conditiones sibi & suis obtinere potuisset . Illi vero Achæi , qui post pugnam Corinthum confugerant , favore noctis cum multis etiam Corinthiis civibus clamabierunt . Mummius insidias veritus urbem , apertam licet , ingredi ausus non est . Tertio demum die eam cepit : & diram tuba præcinnente a delevit . Ornamenta , aurum , argentum , vestes pretiosæ , signa præterea , tabulæque exquisitissime artis Romanæ evecta (quibus non tantum urbs , sed tota Italia est exornata *b*) curam possidendarum earum rerum , quæ vixdum Romanis note erant , intulerunt . Plurimas tamen res maximi pretii , ut in urbe totius Græciæ opulentissima , (quippe quæ opportunissimo omnino ad mercaturam exercendam loco sita est , duobusque portibus ad duo maria , quæ Isthmum Peloponnesi faciunt , instructa ; unde *bimaris* Horatio *e* dicitur) & luxuriæ ita dedita *a* , ut res in

pro-

a Flor. L. II. c. 16. *b* Cic. in Verr. L. I. c. 21. Plin. XXXIV. c. 7. *c* Od. L. 7.

proverbum abierit , ignis absumpsit . Quin ferunt incendio permixtis plurimis statuis , atque simulacris æris , auri atque argenti venas in commune fluxisse ; unde pretiosissimum illud *a* Corinthium confluerit *b* : in quo luxus Romanorum immensum deinde insanivit *c* . Sed putidissima hæc est fabula ; & plane indigna , quæ arguatur ; cum jam seculo ante deletam Corinthum artifices illi nobiles , quorum signa & vasa Corinthia dicta sunt , (quod nempe in urbe luxuriosa maxima artificum talium esset copia) esse deberint , ut ipse Plinius docet *d* , qui paulo ante vulgarem opinionem tradiderat . Et Phlarchus alias origines ejus æris refert *e* , quas itidem fabulosas esse dicit . Notanda hic est Mummii (qui ab hac victoriâ Achaici cognomen habuit) *ἀσπασαλτα* , quam *rudisæm* dicere possis : qui cum maximorum artificum perfectas manibus statuas ac tabulas in Italiam portandas locaret , juberet prædici conducentibus *f* , si eas perdidissent , *novas eas reddiduros f* . Ita

B. 6. ut

a Unde unctâ Corinthus est Juvén. S. VIII. v. 113. *ἀπὸ τοῦ Κλέυδεος* , Hom. Ib. B. v. 570. *Κόρινθιάδων* , *σφοδρατίονibus* indulgere . Steph. de Urb. *Et* ex eo Erasmi. Ad. Ch. IV. C. III. nu. 69. Eust. ad d. Hom. I. p. 219. ed. Basili. *U* Flor. d. I. c. Vid. Cic. pro Sex. Rosc. Am. c. 46. in Ver. L. II. c. 19. 24. 72. LIV. c. 1. 23. 44. 59. *Tusc. Quæst. L. II. c. 14. Et* d. H. N. L. XXXIV. c. 2. *U* lib. cur nunc non reddat Pythia *ut* *carm. Vid. Et* Bochart. Hierozoi. L. VI. c. 16. *U* Vell. Patere. L. I. c. 13.

ut nihil mirum sit, nec magnam ea re laudem meruerit Mummius, si res, quarum pretium non noverat, non deiderans iis in privatum suum usum convertendis abstinerit a. Ita Corinthus, *terius Gracia lumen*, ut eam appellat Cicerō b; & *altor cum Carthagine oculor rei maritima*, ut idem loquitur c, delicta est. Fuitque hic finis urbis simul famosissimæ, & celeberrimæ quoque Achroium Reipublicæ. Coperat ea circa annum Urbis 472. annis fere trecentis ante Christum natum, Olympiade CXXIV. Initium ejus fuit a Dymæis tantum & Patrensisibus; quibus variis postea temporibus aliæ accessere, quæ arctissima societas inita unum fœdus, unam Reipublicam constituerunt: cujus iustitia & æquitas adeo celebrata fuit, ut aliæ sæpe civitates ad earum arbitrium iverint: & multi sæpe Reges, ipsique Romani amicitiam eorum expetiverint. Præerat fœderi unus, qui Romanis *Prator*, Achæis *Strategus* dicebatur, modo ex hac, modo ex illa civitate virtutis causa sumptus: isque anno fere, quandoque longiore spatio summæ rerum præfectus erat. Creabatur comitiis gentis, quæ bis quottannis, nisi extraordinarium quid evenisset, habebantur: & adjunctos sibi ad summam Reipublicam curandam habebat *Demur-*

virgus decem. Post annos tamen duos: supra centum Corinthus restituta est a Cæsare Dictatore a ultimo ejus vixæ anno b simul cum Carthagine, quæ etiam hoc eodem anno delicta fuerat. Et brevi urbs adeo restoruit, ut inter celeberrimos rursus Romani Imperii conleri potuerit: quod vel ex *Actis Apostolicis c*, & *Epistolis D. Pauli* liquet d.

§. VI. Capta Corintho Mummius aliarum etiam urbium, quæ contra Romanos bellum gesserant, muros dejecit, armis quoque ademptis: idque antequam legati a Senatu Romano ad provinciam ordinandam missi advenissent. Postquam venissent populare regimen ubique abolevit, magistratibus ex censu institutis. Concilia singularum Graciæ nationum instituit. Ne locupletes extra fines quisque regionis iuxta agros possiderent, vetuit. Sed post breve tempus a Senatu hæc remissa sunt: ut etiam maxima pars tributorum quæ instituerat Mummius. Proconsul autem, qui in has regiones mittebatur, non *Gracia*, sed *Achaia Proconsul* dictus est: quod Graciam Romani per Achæos, tunc Graciæ principes, subegerant e, Mummius in Urbem reverens splendidum egit triumphum f; & licet maximas in ærarium divitias intulisset, nihilo inde

§. 6. Ordinario provinciar. Achaia & Macedonia

a Vid. Cic. in Verr. L. I. c. 21. & Parad. V. c. 2. & Off. II. c. 22. b pro L. Mamil. cap. 5. c de Nat. Deor. L. III. c. 38.

a Pausan. Corinth. c. 1. & 3. b id. Eliac. pr. c. 1. App. Al. Punie. ipso f. Dio. L. XLIII. vers. f. c. XXIII. 2. ubi videmus, Procor. Achaia ibi egisse. d Vid. 11. Cor. I. 1. IX. 2. XL. 10. e quibus locis colligitur, eam caput Achaia fuisse. e Paus. Achaic. c. 16. f Virg. Æn. L. VI. v. 836.

38 HISTORIA
 inde locupletior factus fuisse dicitur a
 Macedoniam provinciam eodem anno ordi-
 navit Metellus; cui, licet bis jam an-
 tea victa foret, suis tamen legibus vive-
 re permillum fuerat; eique etiam vici-
 na quaedam & nunc & sequentibus tem-
 poribus fuerunt adjecta. Videri porro
 merentur; quæ de summa hujus viri fe-
 licitate notat Vellejus Paterculus L. L. c. 21.

CAPUT TERTIUM.

Bellum Viriathicum; & Numantinum.

§. 1. Ori- §. I. Vidimus Libri quinti capite se-
 go belli primo §. 1. in f. scelera im-
 Viria- mania Galbæ Pratoris in administratione
 thici. Hispaniæ provinciæ commissa: atque eam
 præcipuam causam belli Viriathici fuisse
 diximus; cui tamen etiam Luculli inju-
 ria, de quibus eodem loco egimus, ac-
 cesserunt. Qui enim ex horum ducum
 fevitia reliqui erant: ad decem millia
 A. U. congregati Turdetaniam incurrebant. Pro-
 604. sectus est adversus eos Prator C. Vetilius;
 eosque in locum quendam difficillimum
 compulsi. Ibi, cum jam cum Roma-
 nis pacicerentur, Viriathus (qui ex ve-
 nature latro, ex latrone subito Dux atque
 Imperator a Floro e factus dicitur; cum
 potius præstantissimus patriæ suæ adversus
 sceleratissimorum præsidium injurias defensor
 fuit

a Cic. de Off. L. II. c. 22. b Vid. Flor.
 L. II. c. 14. c Vid. Sigon. de ant. jureprov.
 L. I. c. 8. d App. Al. Hist. n. 289. e L. II.
 c. 27. Liv. Epi. 52.

REIPUB. ROMAN. LIB. VI. 39
 fuerit) suos perfidia & crudelitate Roma-
 nã admonitos fortitudine suâ & pru-
 dentia conservavit; earumque virtutum
 fama plurimum augmentum partibus suis
 attulit. Vetilius ergo primum magna
 cum clade in factu quodam superat; qui
 a milite, a quo captus erat, occisus est;
 ut homo nullius pretii, quod senemem
 & obesitate corporis deformem videret. A. U.
 Sequente rursus anno Viriathus successo-
 rem Vetilii C. Plautium Hypsum bis
 prælio fudit; qui ita a media jam æsta-
 te hybernare coactus est, nusquam pro-
 preperere ausus; sed liberum populandi cur-
 sum Viriatho permittens. Hic ergo for-
 tuna sua usus Anno Urbis sexcentesimo
 A. U. sexto Claudius Unimanus b, & anno 606.
 sequente C. Nigidium Prætores oppressit
 c. Ita ut tandem hoc bellum majus &
 consulare imperium exposcere videretur.
 Igitur anno sexcentesimo octavo missus
 est in Hispaniam Q. Fabius Maximus Æ-
 milianus (Æmilii Pauli), qui Perseum
 vixerat; filius; Scipionis; qui Carthagi-
 nem everterat; frater fuit) qui, cum
 continuis bellis urbana juventus esset ex-
 hausta, exercitum tironum in Hispaniam
 duxit; & pugnam detrectans exercitum
 continuis militem suum erudit, & confir-
 mavit; atque ita Viriathum, licet fortiter
 præstantem, in fugam vertit, dua-
 bus etiam urbibus captis. A. Quintillie
 anno ante adventum Fabii victum fuisse
 Viriathum, dicit Appianus: sed videtur
 in horum annorum historia auctor ille &
 muti-

a App. d. l. c. 291. b Flor. d. l. c. Sex. Aur. VII.

mitulus & corruptus esse: & certe Fabium Maximum Æmilianum Consulē anni sexcentēsimi octavi confundit cum fratre adoptivo *Q. Fabio Maximo Serviliano* Consulē anni sexcentēsimi undecimī. Viriathus tamen strenue bellum reparavit; populis etiam quibusdā bellicolissimis a societate Romanorum abductis; interque eos Numantinis: cum quibus mox bellum, quod separatim narrari meretur, gestum fuit. Superior tamen adhuc fuit Fabius, Viriathum; qui Romanos agmine procedentes aggressus fuerat, repellendo: sed dum fugientes insequitur Romanus, Viriathus confusione eorum animadvertē idonea eos strage afficit: ita ut Romani non nisi noctis supervenientis beneficio servarentur. Eosdem tamen, nec noctū, nec interdiū laessere Viriathus cessavit: verum tandem inopia comæatum in Lusitaniam recedere coactus est. Fabius Servilianus cum abeuntem Viriathum assequi non potuisset, oppida plura diripuit; quibusdā veniam dedit. Ex decem millibus captivorum, quos habebat, quingentos securi percussit: reliquos in servitutem vendidit. Addit etiam horrenda Servilii ferveritas, qui transfugis captis manus a, vel dexteras saltem (ita Frontinus *Strateg.* L. IV. c. I. exi. 47.) præcidit. Æmillianus vero, dum hostem persequens urbem quandam ejus obsidet, nocturna eruptione inde deturbatur non tantum, verum

A. U.
614.

in loca etiam iniqua; unde evadere non erat, compellitur. Ibi prudenter & generose fortuna usus Viriathus, & gratiam præterea magnam a Romanis iniiri posse ratus, foedus cum Fabio pepigit, quo *amicus Romanorum* dicebatur; locisque ejus agri, quos possidebant, permittebantur; eamque pacem Populus R. ratam habuit, si Appiano fides sit.

S. II. Vesum anno statim sequente *Q. S. P. Fulvius Servilius Cæpio* Fabii frater & successor a Senatu impetravit, primo, ut clam quidem, pro lubitu tamen, Viriatho incommodare possit: & mox, ut aperte bellum inferre liceret. Viriathus autem paucitate suorum coactus prudenter adeo recessit, ut non sentirent Romani, quo se propinquisset. Hinc porro tres, quos ex amicis fidissimos putabat, ad Cæpionem de pace acturos misit. Eos Cæpionem promissisque corrupit, ut Viriathum interficerent. Atque ita fraude potius & scelere, quam virtute oppressus vir fortissimus perit. *Eutropius* tamen Cæpionem ejus sceleris ignarum facit: interfectorisque enim Viriathi præmium petentibus respondisse refert; *Nunquam Romanis placuisse, Imperatorem a suis militibus interfici.* L. IV. c. 6. Milites quidam Viriathi novum sibi Imperatorem creatum *Tantalum* nomine. Sed ille mox a Cæpione exercitum tradere coactus fuit. Ipsi militibusque, ne rapto vivere cogentur, agi

S. 2. Fulvius belli
finis
A. U.
612.

A. U.
614.

a Appian. n. 296. b Vell. Pat. L. II. cap. 11.
Liv. ep. 54. Val. Max. L. IX. c. 6. n. 4. Sen.
Astr. Vell. Flor. L. II. c. 17.

agri satis magni donati sunt. Is finis bello contumelioso fuit; quod per viginti annos gestum fuisse dicit Vellejus Paterculus: non satis recte, cum ita bellum Numantinum cum Viriathino confuderit, ut ex sequentibus patebit. Alii aliter de hujus belli duratione loquuntur: sed omnium optime Trogus Pompejus, qui temporibus istis proximus fuit. Ex eo Justinius dicit a, Viriathum annis decem Romanos varia victoria fatigavisse.

§. 3. *Bel-*
lii Bruti
cū Cal-
laici.
§. III. Sed supererat bellum ad exemplum & occasione Viriathini in Lusitania exortum: nam multæ inde latronum manus provinciam Romanam incurrisse dicebantur. b Itaque anno sexcentesimo decimo quinto c. Junius Brutus Consul

A. U.
615.
bellorum in ulteriore Hispania reliquias tollere iussus est: atque is, cum affequi hostes non posset, obviam quæque diripuit. Inde trajecto Durio fluvio, obsiditque a dediticiis acceptis, pervenit ad fluvium; quem *Limiam*, vel *Limam* Geographi dixerunt: hodieque is *Lima* dicitur, prope cujus ostium est urbs *Vianna*. Is fluvius etiam *oblivionis* Græcis τῆς ὀλίσσης dicebatur: male enim apud Appianum e δ Ἀσθῆς vocatur, quemadmodum etiam apud Livium d. *Oblivio*; quod aliquando Hispanorum exercitus cum transfessus ob exortam seditionem ibi fuerit dispersus, *reditus* ita *obliviosus* e. Brutus etiam ultra hunc fluvium aliquot oppida subegit egregia ubique clementia usus

a L. XLIV. c. 2. b Appian. d. l. u. 294. c. u. 294. d. Epit. n. 55. e Strabo L. III. n. 254.

usus a: licet satis fortiter repugnassent Hispani, ita ut etiam mulieres mori, quam capi se mille ostenderent. Iis etiam, qui sub Viriatho militaverant, agros oppidumque dedit, quod *Valentia* vocatum est: hodieque eo nomine appellatum inter præcipuas Hispaniæ urbes suo merito censetur. Ex his victoriis in *Callacorum* vel, *Callaicorum* regione, (quæ hodie *Gallacia*) obtentis *Callaici* cognomen Bruto honoris ergo datum est. Et per aliquot adhuc annos ulteriorem Hispaniam obtinuit; cum anno demum sexcentesimo vigesimo primo Romanus ad triumphum decesserit. Et hæc in ulteriore Hispania gesta fuerunt.

§. IV. In citiore vero per eundem §. 4. *Bel-*
annos bellum tum cum alio, tum præ-
cipue tum Numantini gestum fuit. Fuit *man-*
num.
Numantia urbs Hispaniæ Tarraconensis, & in ea quidem regione circiter, quæ hodie *Castilia Vetus* dicitur; cujus rudera ad *Puentem Garrni* non longe ab exortu Durii fluminis superesse volunt b. Hos cum ad bellum concitasset Viriathus, c. Cæcilius Metellus Macedonicus Consul anni sexcentissimi decimi adversus eos missus fuit e. Alii initium belli a Romanis ortum fuisse tradunt: nec ullius propemodum belli causam iniustiorum fuisse d. Sed vidimus *libro præc. cap. 7.*
§. 1. Celtiberis bellum fuisse illatum, tum

a Appian. d. l. u. 296. b P. Menendo Oesim. P. II. L. II. c. 19. c App. Alex. Hist. n. 297. d Flor. L. II. c. 35.

tum ob alias causas, tum quod urbem Segedam munivissent. Vidimus præterea Fulvium Nobiliorem Consulem, dum fugientes Celtiberos persequitur, etiam Numantiam moenibus exercitum admovisset: Numantinosque facta eruptione (licet ignorasse videantur, an hostili adversus eos animo advenissent Romani) multos Romanorum occidisse, sed non sine magno suo malo: ita ut non adeo injusta hujus belli causa videri possit, quam a Moro fuisse dicitur *a*. Recte etiam ex hac historia collegit Strabo *b*, per viginti annos cum Numantinis bellum gestum fuisse: quod tamen non semper eisdem animis, aut viribus fuit administratum. Fuisse tamen etiam inter gravissima bellum hoc ex Cicerone patet, qui dicit *c*, bellum cum Celtiberis gestum fuisse, *ut esset, non ut imperaret*. Gestum fuit anno Urbis sexcentesimo primo a Consule Marcello; isque Numantinos in urbem compulsi *d*: sed, cum successorem Lucullum adventare intelligeret, obsides, quos jam dederant Numantini, reddidit; ut bellum, priusquam advenisset Lucullus, sublatum foret *e*. Quam perfide porro Lucullus cum Populus Hispanie egerit, jam vidimus; ita ut nihil mirum fuerit, si Viriathus Numantinos aliosque a societate Romanorum abducere potuerit *f*. Præclaras tamen res in Hispania gestisse dicitur anno Urbis sexcentesimo & unde-

a *Ibid.* b L.III. n. 162. c *Offic.* L.I. cap. 12. d *App. Alex.* n. 283. e *Vid. Supr.* L.V. c. 7. §. 1. f *Vid. App. Al.* n. 292. *Supr.* §. 1.

undecimo Metellus Macedonicus, ita ut etiam *Celtiberici* cognomen merito cum ferre potuisse dicat Florus *a*: qui & Contrebiam & *Nestobriges* memorabili cepisset exemplo, & majore gloria perperisset. Ei in imperio successit *Q. Pompejus*, *A. U.* (primus hic ex gente Pompeja ad tan- *612.* tos honores pervenit *b*) qui copias præclare exercitatas a Metello accepit *c*. Hic vero, cum quotidie copias suas Numantinorum velitationibus minui cerneret, *Termantiam* urbem aggreditur: sed etiam inde repulsi *Maliæ* oppidulum, quod Numantinorum presidio tenebatur, civium dolo capit; & mox *Tangium* latronum principem (Romanorum more loquor) vicit: apparuitque in captivis fortitudo, sive potius rabies vix credenda; quippe quorum quidam seipos, alii emptores suos interfecerunt. Hinc Numantiam reverius fluvium quandam in planitiem derivare conatus est: sed, & opus facientes & frumentantes Romanos magno damno hostes mulcant: ita ut Pompejus tot cladibus fatigatus magnam hyemis partem in castris ageret. Sed etiam inde, tum morbis, tum clade satis magna a Numantinis accepta coactus in oppida se recepit reliquum ibi hyemis transacturus *e*. Ne tamen nihil egisse videretur, præsertim cum veteretur, ne obrem male gestam dies ipsi diceretur, clam cum Numantinis de pace agere coepit: nec abnu-

a *Vell. Pat.* L.II. c. 21. b *App.* l. *prox.* d. c *Appian.* *ibid.* n. 299.

abnuerunt pacem Numantini plurimis, que fert bellum etiam prospere gestum, malis fracti. Itaque palam quidem (dignitatem scilicet Populi Romani servaturus) hortabatur, ut se Romanis permitterent: clam veto ostendebat, que facturus esset. Atque ita ab iis obides, captivos, transfugas, partem triginta, que pactus erat, talentorum ꝑ accepit: partemque exspectabat, cum successor ei veniret, Consul *M. Popillius Lanas*. Ibi Pompejus, qui sciret, se ea, que cum Numantinis pepigisset, nec Populo, nec Senatui probaturum esse, quicquam transactum esse negavit: cum autem facile plurimorum testimoniis revinceretur, res ad Senatum rejecta est; cui bellum cum Numantinis geri placuit *a*. Atque idem Popillius anno Urbis sexcentesimo decimo quinto, dum Numantiam oppugnat, subita eruptione funditur, fugaturque *b*. Itaque rursus Consul contra Numantinos missus est *C. Hostilius Mancinus*; qui adversis omnibus prodigiisque multis nunciatis profectus dicitur *c*. Is sepius cum Numantinis congressus & semper victus, denique, cum, magna auxilia Numantinis adventare, falso diceretur, in desertam quandam Fulvii Nobilioris castra fugiendo contendit: qua fuga Numantiae nunciata subito eum insecuti sunt Numantini: atque ibi a quatuor millibus ho-

A. U.
614.

A. U.
616.

hostium viginti millia Romanorum caesa dicuntur. Cumque cum exercitus sui reliquus in locum iniquum, unde nullum patebat effugium, inclusus obfideretur, pacem flagitatum legatos ad hostes misit *a*. Numantini, se ulli Romanorum praterquam *Ti. Graccho* (Quæstor hic erat Mancini, Gracchi illius filius, qui quondam rebus egregie in Hispania gestis pacem etiam cum Numantinis fecerat *b*) fidem habituros negaverant. Et ita Gracchus quædam concedendo, quædam impetrando foedus fecit: & viginti millia civium Romanorum servavit, præter calones & lixas. Castra Romana diriperunt Numantini: cumque in iis etiam fuissent tabulae, quibus rationes quæsturæ geste continebantur, Gracchus eas recepturus Numantinorum rogatu urbem eorum ingressus est; & cibo cum illis capto tabulas recepit, ex reliqua præda nihil, præter thus ad publica sacra, licet plurima offerrentur, accipiens. Offendit tamen hac pace plurimos, qui exemplo Consulium, qui olim Caudinæ pacis auctores fuerant, eum Numantinis dedendum censebant *c*. Et ipse quidem Mancinus rogationem, quam Tribuni de ditione sua ex Senatusconsulto ferebant, suavit *d*; & Populo iubente hostibus est deditus a Consule anni sequentis *e*. *Furio Philo*. Sed cum ab iis minime reciperetur *f*, & suis & hostibus miserum spe-

a Philipp. 18000. *a* Cic. Off. L. II. cap. 30.
b Liv. epit. 55. Frontin. Strat. L. III. cap. 17.
num. 9. *c* Jul. Obseq. de prod. c. 22. Liv. d. l. Auctor. de vir. ill.

a Plut. Gracch. p. m. 826. *b* Vid. S. L. V. c. 4. §. 9.
c Plut. Gracch. p. 827. *d* Liv. epit. 56. *e* Plut. d. l. Cic. Off. L. III. c. 30. *f* App. Al. Hist. n. 300.

ſpectaculum præbuit, ad noctem uſque
vinctus & nudus ibi perſtare coactus.
Hinc, cum Romam reverſus in Senatum
venire non dubitaſſet, P. *Rutilius Ruſus*
Tribunus pl. eum de Senatu educi juſſit,
quod eum civem eſſe negaret. Lege
tamen lata poſtea civitatem non tantum
recuperavit; ſed Præturam quoque geſ-
ſiſſe, dicitur *b*. Graccho vero Populus pe-
percit; quod ſumma apud eum gratia
valeret: & ejus cauſa etiam aliis, qui
ei foederi faciendæ adfuertant. Maximis
vero in Urbe turbis hoc negotium occaſio-
nem dedit: unde poſtea (aliis tamen cauſis
accidentibus) diſiones, bella civilia
& denique interitus Reipublicæ eſt ortus.

§5. Belli
Numan-
tini ſinis.

S. V. Verum hæc Mancini clades aerius
Romanos ad bellum hoc perſequendum
incendit. Ergo M. *Emilius Mancini* in
conſulatu collegam conſeſſim ei ſuccedere
Senatus juſſit. Hic, dum Romæ de pace
diſceptatur, otii impatiens Vaccæis bel-
lum intulit, Numantinos ab iis adjutos
ſaſto criminatus. Palantium quoque præ-
cipuam eorum urbem nullius pacti vio-
lati ream oppugnat: vocato etiam in ſo-
cietatem ſceleris D. Bruto, qui ulterio-
rem Hiſpaniam obtinebat. Nec profuit
miſeris, quod legati Roma venientes Vac-
cæos bello petere vetabant, dicente Bruto
& ſcribente ad Senatum, „Hiſpanicarum
„ rerum ſtatum Romæ non ſatis eſſe co-
„ gnitum; Numantinos a Vaccæis omni
„ ratione fuiſſe adjutos; periculum eſſe,

„ ne,

ne, ſi, hoſtem ſe metuetur, obſtendiſſent
Romani, omnis Hiſpania rebellaret.“
At non feliciter, quam æquius id bellum
Romani geſſerunt, coacti tandem pluri-
mis malis, & magna ſuorum clade Pa-
lantix obſidionem ſolvere. Itaque me-
rito imperium *Emilio* abrogatum, &
mulcta dicta fuit. Sed hac damnatione
miſera provinciæ calamitates non tolle-
bantur: nam anno Urbis ſexcentefimo
octavo decimo & *Calpurnius Piſo* Con-
ſul in Numantinorum quidem fines non
duxit exercitum, a fortitudine nempe eo-
rum ſibi metuens: at *Palantinorum* fines
ingreſſus, præda exigua inde abacta, quod
ſupererat temporis imperii ſui in *Carpe-
tania* hyemando conſumpſit. Ita jam Po-
pulum Romanum tedeat tum ducum,
tum belli, quod opinione & longius &
difficilius acciderat. Igitur P. *Scipio*, qui
Q. *Fabii Maximi* fratris ſui filii quaſto-
rius comitiſ in campum deſcenderat,
Conſul iterum creatur, ſolutus legibus,
quæ vetabant, ne quis bis Conſul fieret.
b. (Lata ea lex fuerat A. U. 603. au-
ctore Catone: abrogata eſt rurfus An.
649. in favorem Marii.) Hic ſtatim in
Hiſpaniam profectus omnia ignavia, fa-
ctionibus, luxu corrupta reperit. Ergo
ante omnia conſtituendæ diſciplinæ ani-
mum applicuit; lixas, ſeorta, hariolos,
ſacrificulos caltris expulſi; ſuperſtitionem

A. U.
618.

A. U.
619.

Tom. II.

C

etiam

a Cic. de Orat. L. 7. c. 49. b l. ult. ff. de leg.
Sex. Ann. VIII. de vir. ill. Vid. Cic. Topic. 6. 8.

a App. Al. n. 302. b Cic. Lillo c. 3. Liv. epit.
56. Val. Max. LVIII. c. 15. n. 4. C. Val. Feſt. V.
Pavimenta. d App. Al. d. l. n. 303.

CAPUT QUARTUM.

De bellis cum Liguriis, & Gallis.

§. I. Vidimus libri precedentis cap. 7. §. 2. victos quidem fuisse ab Opimio Consule A. U. 599. Ligures: sed ita, ut plene pacata provincia non fuerit: quod idem de Gallis Ligurum vicinis intelligendum est: quemadmodum videmus, Julium Obsequentem cap. 16. dicere, in Gallia anno sexcentesimo primo prospere pugnatum fuisse. Sed penuria auctorum historie hujus temporis pars magna in obscuro later: nisi, quod ex eodem Obsequente cap. 19. videmus, anno Urbis sexcentesimo decimo Salafios, gentem Alpinam, Romanis aliquam cladem intulisse: quam tamen ab Ap. Claudio Consule fuisse reparatam quinque millibus hostium occisis narrat Orofius L. V. c. 4. eamque gentem tunc a Claudio domitam fuisse scripsit Livius; ut ex epistola ejus quinquagesima verita intelligitur. Cumque ob cladem acceptam triumphus ipsi negaretur, infami ambitione & impudentia usus privatis sumptibus triumphavit a. Ergo manum ei injecit Tribunus plebis, ut curru eum detraheret: verum filia Appii Claudia Vestalis (Svetonius b sororem facit) dignitate sacerdotii sui Tribunum sepulit e.

Hinc

a Orof. l. c. b Tiber. c. 2. c Val. Max. l. IV. c. 4. ex. 6. Cic. pro Cal. c. 14. Svet. Tib. c. 2.

Hinc per aliquot annos nihil in historia- rum monumentis reperimus; quod Gallos, aut Ligures spectat: donec anno Urbis sexcentesimo vigesimo octavo cum Gallis Transalpinis etiam bellari ceptum est; cum importuno Patribus Consuli M. Fulvio Flacco bellum adversus Gallos mandatum fuit: ut suo loco porro docebimus.

CAPUT QUINTUM.

De bello Servili.

§. I. Dum ita ab omni parte auge- §. 1. Ori-
bantur res privatorum; & ut fieri solet, go belli
cum divitiis luxus. Ejus rei hoc capite Serviliis.
specimen tantum dabimus, plura libro sequenti dicturi. Ex continuis, que vidimus, bellis maximam vim fervorum, ut facile intelligitur, habebant Romani; cum, non interficere, sed (id, quod humanitatis simul & utilitatis ratio fundebat) in usum servare, aut vendere captivos tolerent a. Igitur multitudinem fervorum exercitiis comparat Seneca b: & Athenius L. Pl. c. 20. dicit decies, ino- vices mille servos quosdam habuisse. Et plura de ea re videri possunt apud Scriptores c in margine libri citatos. Ac li-

C 3 cēt

a Horat. Epist. L. I. ep. XVII. v. 69. §. 3. Inss. de jure person. b de tranquill. an. c. 8. c Id. de clem. L. l. c. 24. Tac. Ann. XII. 65. XIV. 44. Alia ex em. Vid. ap. Pignor. de servis pref. Reines. ad Petron. c. 33. & Gonf. ad ennod. c. 1194.

et istis locis fere agatur de temporibus recentioribus, tamen vel ex hoc ipso servili bello certum est, jam tum ingentem plane servorum in Italia potissimum & Sicilia fuisse numerum. Cum enim in istis regionibus ingentia latifundia haberent Proceres illi & Divites Romanorum, ingenti quoque multitudine servorum, qui ea colerent, indiguisse patet. Ergo Italia & Sicilia servis barbaris, per quos divites expulsi civibus agros suos colerent, implebatur: iique in ergastulis servabantur; atque inde producti opus faciebant compediibus fere vincti & omnibus modis durissime a dominis habitib. Ex Sicilia itaque belli hujus origo fuit: ubi *Eunus* e quidam natione Syrus circa annum Urbis sexcentessimum decimum quintum simulato furore sanatico & instinctu *Syria Deo*, (que eadem ac Mater Deorum, sive *Cybele* fuisse videtur d: videtur, dico; non enim puto in his omnibus certi aliquid posse statui; sed potius diversos plane Orientis & Græciæ Deos fuisse credo: licet ob levem similitudinem paria sæpe iis nomina, pares functiones fuerint adscriptæ. *Αὐτὰ νῦντε αὖ ἐν νῆπιον*) igitur illius *Dei*, instinctu ad libertatem & arma servos, quasi numinum imperio concitavit.

^a *Plus. Græcch. p. m. 827. D. b* *Diocl. Sic. exc. l. XXXIV. c. Id. Syllæ. p. m. 475. Liv. epit. 56. Flor. l. III. c. 19. d* *Vid. Lucian. de Deo Syria. Apulej. l. VIII. Selden. de D. B. Syria Syn. II. c. 2. p. m. 165. f. 9.*

vit. Utque fidem fraudi faceret, in ore abdita nuce, quam sulfure & igne stipaverat, leniter inspirans flammam inter verba fundebat: atque ita primum viginti millia ex obviis collegit; mox refractis ergastulis sexaginta amplius millium fecit exercitum ^a. Adversus eum primum missus videtur Prætor *T. Didius*; colligitque *Pighius* ad annum sexcentessimum decimum quintum ex numero *Didii*, eum servos rebelles non tam pills vel gladiis instructo milite, quam scutis & flagris servilibus profligasse; probatque fere idem *Illustri Spanhemius de Præstantia & Usu Numism. Dissertat. X. f. 230. edit. ult.* Et potuissent addere, fecisse hoc *Didium Scybarum* exemplo, qui quondam adversus servos suos rebelles, non tela, sed virgas & flagella expeditierunt ^b. Verum adeo non profligavit hæc ratio bellum *Didius*, ut anno sequente *Eunus* validior factus, & exercitu ex omnium gentium servis, ut creditur est ^c, collecto regia etiam insignia sumperit: atque oppida plurima, vicisque miserabili direptione vastaverit. Et alter quoque servus *Cleo* ad septuaginta millia servorum contraxit ^d: copiosque cum *Euno* junctis adversus Populum Romanum bellum gessit, tanto quidem successu, ut *P. Manulium*, & anno sequente *P. Lentulum* Prætores castris exuerint.

A. 4.

^a *Florus d. l. b* *Herod. l. IV. cap. 7. Justin. l. II. c. 5. c* *Vid. Plur. de Pythia or. p. m. 339. d* *exc. ex Diocl. Six. l. XXIV.*

A. U. rint. Eadem quoque anno Urbis sexcentesimo octavo decimo fors Pisonis fuit.

618. A. U. & anno rursus proximo *Flauri Hypsai*; ita ut tandem ejusdem anni Consuli C.

619. *Fulvio* id bellum mandaretur. Verum quid in eo imperio egerit *Fulvius* prælibrorum, qui ad nos pervenerunt, penuria scire non possumus.

¶ 2. Exi. §. II. Scimus tamen, verum ex solo

ius belli, *Orosio b.*, successisse *Fulvio* in administratione hujus belli in Sicilia *L. Calpurnium Pisonem Frugi*;isque *Mamertio* expugnato octo fugitivorum millia occidit:

629. crucibus alios, quos passim capere potuit, affixit. In exercitu etiam Romano disciplinam militarem collapsam severitate restituit: & ut exemplum statueret,

Præfectum cohortis, ut *Frontinus e.* vel juxta *Valerium Maximum d.* *Præfectum* Equitum *C. Ticio*, quod circumventus fugitivorum multitudine arma cum suis tradidisset, variis ignominie generibus affecit. Eaque ratione Siciliam gravi hoc bello fere liberavit: & anno sequente

P. Rupilius Consul *Tauromenium*, cujus arx negligentia *Q. Fabii* generi Consulis amissa fuerat *e.*, & *Ennam*, firmissima fugitivorum præsidia, vi recepit: belloque tandem cruentissimo, & quod jam in Italiam transierat, finem imposuit *f.*

ac de servis fame maxime ad dediti-

ncm

a *Liv. Epit.* 56. b *L. V. c. 9.* c *L. IV. cap. 1. ex. 28.* d *L. II. c. 7. ex. 9.* e *Id. Valer. Max. L. II. cap. VII. n. 3.* f *Flor. L. III. c. 19. Liv. ep. 59. Orof. L. V. c. 9. Jul. Obs. c. 25.*

neque coactis supplicium sumpsit. Atque anno sequente ovans Urbem introiit: ne dignitatem triumphi servili inscriptione violaret. Antequam autem provincia deederet *Rupilius* novis eam legibus a sexdecem legatorum sententia, ut moris erat, restauravit.

§. III. Ut autem uno tenore serviles §. 3. Et hæc conjurationes pertexamus, subjungemus hic alterum bellum cum servis, bellum & in eadem Sicilia entum; quod alioquin pro ordine temporum ad sequentem librum referendum fuerat. Nempe anno Urbis sexcentesimo quingentesimo

Athenio gente *Cilix* servus & pastor interfecto domino familiam ergastulo liberatam sub signis ordinavit *b.* Ipse veste purpurea argenteoque baculo, & regnum in morem fronte redimita, non minorem, quam antea *Eunus*, constat exercitum. Et quasi etiam illum vindicaret, vicos, castella, oppida diripiens in dominos, in servos promiscue lævabat: in hos quidem infestus, quasi in transfugas. Periculosissimo autem Romanorum tempore hæc servilis seditio erumpebat; quippe cum gravissimum a *Cimbri* bellum tum maxime eorum cervicibus incumberet: de quo suo loco dicemus. Et male præterea dicto jam anno adversus servos res gesta est a *C. Servilio e.*

650. & anno sequente a *L. Lucinio Lucullo.*

C 5 Dio

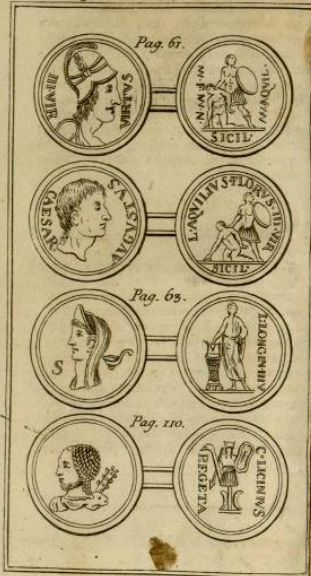
a *Cic. in Verr. Div. cap. 5.* b *Id. ibid. L. II. cap. 13.* c *Flor. ibid. c. 50. L. III. c. 40.* b *Flor. d. c. Flor. ibid.*

Diodorus Siculus. in excerptis. ex libro XXXVI. Bibliotheca hunc Licinium Nervam appellare videtur: & in multis ejus narratio diversa deprehenditur: quam tamen, cum ceteris distinctius multo & latius rem narret, in hujus belli expositione sequemur. Dicit itaque Diodorus, post leviores aliquot servorum in Italia seditiones maximam tandem eorum in Sicilia contigisse conjurationem: cujus hęc fuerit ratio. Suscepit adversus Cimbro expeditione C. Marcius ex potestate Senatus consulo concessa per literas a Nicomede etiam Bithynia Rege auxilia expetierat. Respondit Nicomedes, Bithynorum multos a vectigalium publicorum redemptoribus direptos servitutem per provincias Populi Romani servitute: ut ita inique a se auxilia expetentur. Itaque Senatus decrevit; ne quis ex Populi Romani sociis, qui quidem liber esset, in ulla provinciarum servitute: & ut Imperatores eorum munimittendorum curam haberent: "Ex hoc decreto Licinius Nerva in Sicilia intra paucos dies plures octingentis in libertatem restituit. Verum mox, sive pecunia dominorum sive gratia expugnatus non ultra libertatem petentibus concessit: quin potius quemque ad dominum suum reverti iussit: Hinc indignatio servorum orta: imo mox quidam interfectis dominis suis, aliisque etiam seditionis sociis sibi adfectis, locum quandam munitum occuparunt. Cumque inde eos armis pellere Licinius non posset, proditione grassatus hanc quidem seditionem repetiit. Sed itox, cum bo-

nam exercitus sui partem dimississet, seditio recruduit: cumque multos ex Etnensium presidariis interfecissent defectores, arma etiam nacti audaciores multo facti sunt: regemque sibi creant Salvoium quendam. Hunc tamen Romani, dum Morgantiam obsidet, castris exuerunt: sed mox ex superiore loco pugnantes servi Romanos vicissim pellunt, cum prudenter Salvius iussisset, ut arma abjicientibus parceretur: quod plures, ut se in fugam darent, compulsi: ita ut hoc prelio non multi cæsi, sed quatuor fere milia capti dicantur. Inde ad Morgantiam obsidionem reversus Salvius servis, qui in presidio erant, libertatem promisit: quod idem fecerunt servorum domini. Verum cum strenue pugnando servi obsidionem submovissent, Imperator Romanus dominorum pactis stare recusans causa fuit, cur plurimi ad defectores transfugerant. Et tunc demum per firmitimos etiam populos in servorum gregibus sevientem morbo, Athenionem Cilicem Regem a servis factum fuisse Diodorus tradit: qui, non nisi stremitissimis quibusque in militiam affectis, reliquos operas suas solitas obire jubebat: unde largum suis parabat commectum. Ergo etiam Lilybæum munitissimam urbem obsidere ausus est, sed difficilem nimis rem expertus tanquam momentibus Diis ab ea recessit: quod majorem fidem habuit, quia eodem tempore Lilybæensibus auxilium advenerat. Intererit Salvius, qui jam Tryphon nomine dicebatur, Athenionem ad se vocat: & hic, contra omnem Romanorum

norum spem Tryphoni, ut supremo suo
 Imperatori dicto audiens fuit. Tryphon
 tamen Athenioni diffidens in carcerem
 eum coniecit: regiumque splendorem in
 omnibus rebus etiam magis ac magis
 prxtulit. Verum postquam cum novis
 copiis in Siciliam trajecit Lucullus A-
 thenionem iterum in consilium adhibuit:
 & contra ejus sententiam cum Romanis
 pralio decertans maximam stragem acci-
 pit. Tamen Romani *Tricala* (alii *Tri-
 sala*, vel *Trincala* vocant a) obsidione
 capere non potuerunt: unde aucti dese-
 storibus spiritus: ita ut nec Lucullus,
 nec Servilius quicquam memorabile gef-
 serint; eum Athenio (penes quem so-
 lum mortuo Tryphone omnis potestas
 erat) totam Siciliam pro libidine infe-
 stam redderet. Ita ut etiam & Lucullus
 & Servilius eo nomine accusati & exi-
 lio multati fuerint. Tandem *Aquilius*
 Consul victis fugitivis huic bello finem
 imposuit, cum Athenionem Regem stre-
 nue pugnantem sua manu interfecisset.
 Supererant post hæc omnia mille etiam
 fugitivi duce *Saxro*: quos cum in de-
 ditionem Consul accepisset, poenam qui-
 dem in præsens remisit: sed mox Ro-
 mam abductos cum bestiis ad interne-
 cionem depugnare jussit. At dicuntur
 detrectantes illud certamen mutuis vul-
 neribus occubuisse: ita ut postremus om-
 nium.

a Vid. Luc. Hölsten. ad Steph. de Urb. V.
 Τείχων.

REIPUB. ROMAN. LIB. VI. 61
 nium Satyrus forti animo sibi ipsi manus intulerit. Ita fere narrat Diodorus. Florus Athenionem interrixantium manus laceratum dicit, dum multitudo adprehendendum eum concurrit. Sed minima ejus declamatoris fides est, quibusque judicio monstrata sectari solent. Victoriæ Aquillianæ memoria servata est in nummis, quos refert Vaillantius a; & quorum priorem etiam laudat Pighius b: in quibus imaginem afficitæ Siciliæ Imperator armatus relevat. Hi nummi a nepotum hujus Aquilli uno cusi fuisse videntur.

CAPUT SEXTUM.

De questionibus perpetuis constitutis.

CUm ita Imperium Romanum jam per tres orbis eo tempore cogniti partes propagatum esset; & maxime inde, si priora tempora respiciamus, divitiæ in urbem Romam confluerent, pristina illa in omni victu simplicitas cito evanescere cœpit. Itaque, cum, quo corruptior est civitas c, eo plures leges & sint, & ut sint, requiratur, antequam hunc librum finiamus, de iis breviter hic agendum est: quamquam nondum præcipi adeo ruina mores pessum jerint, quam quidem post paucos annos.

a Gente Aquillia n. 4. & 6. b Ann. ad A. U. 654. c Tac. Ann. L. III. c. 27.

annos factum est: unde de ipso incremento
 luxus inferius paulo dicturi sumus. Et
 hæcenus quidem iudicia de criminibus
 omnia extraordinaria fuerant: sed anno
 primo sexcentesimo quarto *L. Calpurnius*
Piso Frugi Tribunus plebis sociorum
 caussa, qui a magistratibus Romanis af-
 fligebantur, legem *Calpurniam de pecuniis*
reperundis tulit: qua magistratum inju-
 rias propellere socii poterant, *reperendo*
nempe, quæ in provinciis magistratus Po-
puli Romani, eorumve comites contra leges
pecuniæ cepisset: coque hæc lex sociis,
& æræ sociorum dicitur. Neque diu pos-
 tea etiam alie quæstiones, ut de ambitu,
 maiestate, peculatu constituta sunt: quem-
 admodum hoc ab iis, qui antiquitates
 Romanas explicant, plenius tractatur.

S. II. De
legibus
Cabellariis:

A. U.
614.

S. II. Verum ambitus etiam alia ratione
 coercendus fuit: cum enim antea in
 comitiis voce suffragia lata fuissent anno
 sexcentesimo decimoquarto *Q. Gabinus*
 Tribunus plebis legem tulit, ut in
 magistratibus creandis non voce, ut
 antea, sed per tabellam obgnatam,
 nullo inimicitiarum obstante metu, suf-
 fragium ferretur: qua ratione opti-
 matam in suffragiis auctoritas fere con-
 cidit. Neque eam legem unquam Popu-
 lus liber desideravit: sed oppressus de-
 mum dominatæ potentie principum fla-
 gitavit. Itaque dicit Cicero loco in mar-
 gine.

a Cic. in Ver. L. III. cap. 84. cl. Or. c. 17. d'v
Off. L. II. cap. 21. b V. d. eund. in Ver. Div.
cap. 5. & ibi d. seen.

gine citato, non fuisse hæc larebram
 dandam populo: in qua, bonis igno-
 rantibus quid quisque sentiret, tabella
 vitioſum occultaret: suffragium: ita ut
 isti rationibus, neque lator quiquam sit
 inventus, neque auctor unquam ho-
 nus. Additque latorem Gabinium ho-
 minem ignotum & fordidam fuisse. Sed
 eodem tamen loco fatetur, suffragandi
 nimiam libidinem in non bonis causis
 eripiendam fuisse potentibus. Verum
 ipsi Ciceroni in his causis non nisi sum-
 ma cum circumspectione credendum:
 ipse enim, quod lex optimatum factio-
 ni tradidisset, plebejis passim iniquior vi-
 detur. Et merito, puto, rursus post
 biennium *L. Cassius Longinus* c. Tribunus
 plebis, rigida vir virtutis, unde ejus tri-
 bunal, cum Prætor esset (fuit id *A. U.*
616.) *scopulus reorum* dicebatur, legem
 tulit, ut in iudiciis etiam, perduellio-
 nis iudicio excepto, Populo per tabel-
 lam suffragium esset: unde num-
 mi exstant *Cassie* gentis, qui virum to-
 gatam tabulam in urnam mittentem ex-
 hibente. Et tanta hujus legis æquitas vi-
 sa est, ut etiam *P. Africanus*, acerimus
 licet optimatum fautor, auctoritate sua
M. Animum Brisonem Tribunum plebis,
 quo minus legi *Cassie* intercederet, pro-
 hibue-

A. U.
616.

a de L. III. c. 15. b num legendum rogatio-
nis? c Cic. de amic. c. 22. d Val. Max. L. III.
c. 7. n. 9. & ab eo Cassiani iudices pro Severis
dicitur. Cic. pro Sex. Rosc. A. c. 30. & Vid.
Vaill. de fam. Rom. Gen. Cassian. 5.

habuerit a. Tertia lex tabellaria de suffragiis lata est A. U. 622. a C. Papirio Carbone Tribuno plebis, quem Cicero b. *improbum civem & seditiosum* vocat. Deum A. U. 646. iudicio quoque perduellionis Calvus Tribunus plebis tabellam dedit c. Nec tamen haec & similes leges Republicam vergentem sistere poterunt, immensum aucta ambitione; quemadmodum in sequentibus videbimus.

S. 3. De
viris e-
raditis
hujus
tempo-
ris.

S. III. Intervallum adeo breve, quam illud est, quod hoc libro complexi sumus, satis multos tamen nobis viros scriptis claros exhibet: cum eloquentiae praecipue studium hoc tempore maxime vigere d. inciperet. Ita mentionem fecit Titus a. C. Julii Sedoris, qui Graece Romanas scripsit. Latine vero annales & orationes scripsit Piloille f. quem legem Calpurniam de repetundis tulisse diximus, stylo exill quidem, sed simplicissima & rei & orationis suavitate g. imo *gravis auctor* Plinio dicitur h. I. etiam Cassius Hemius annales hoc tempore condidit: ut etiam ille Fabius Servilianus, quem anno sexcentesimo undecimo Consulens vidimus k. Historiam quoque scripsit C. Fannius M. E. l. ac summa quidem fide, si credimus Mario Victorino veteri commentatori in Cicero-
nem

a Cic. de clar. Orat. c. 25. b de leg. L. III. c. 16. c lb. d. id. de clar. Or. c. 20. 99. c Epit. 53. f Cic. ad Fam. L. IX. n. 22. g ibid. id. de clar. Or. c. 27. g de Orat. L. II. c. 12. h Hist. Nat. L. II. c. 53. i lb. L. XIII. c. 13. k Supra c. 3. S. I. Cic. Bruto c. 24

nem de Invent. L. I. c. 19. Floruit praeterea hac aetate L. Calvus Antipater Historicus & Jurisconsultus a. & P. Rutilius Rufus, qui belli Numantini scripsit historiam b. Tum L. Aelius poeta fabularum non tantum; sed etiam annalium & eorum scriptor d. Is cum Pacuvio A. U. 613. fabulam docuit; cum ille octoginta, ipse triginta annos natus esset e. Lucilius, cujus satyrarum fragmenta edidit Generosius. Franc. Deuz a Jani F. Lugd. Bat. 1597. 4. sub P. Africano, Numantino bello, eques militavit f. ejus soror avia fuit Pompeji Magni g. Et alios, si qui forte fuerunt, ut ad institutum nostrum nihil facientes, praeterimus. Sed religio fuerit praeterea Oratores; qui primo loco nominandi fuerant: cum eorum ars sat magna hac aetate incrementa sumpserit. Eos recenset Vellejus Patriculus L. II. cap. 9. sed multo latius ipse omnium quotquot unquam fuerunt, futurique sunt Oratorum princeps libro, qui Brutus, sive de claris Oratoribus inscribitur: unde paucos & illustriores tantum notabimus initium facientes a C. Sulpicio Gallo, qui A. U. 584. Praetor fuit h. qui in oratorum numero est habitus. Eodem anno Censor fuit. T. Sem-
pro-

a Cic. Bruto c. 26. b Orat. c. 69. l. 2. ff. de Orig. jur. §. 40. b Appian. Al. Hist. n. 305. c Vid. Cic. Bruto c. 18. 99. d Macr. Sat. L. I. c. 7. f. Fest. V. Metelli Cic. de Leg. l. 2. c Cic. Bruto c. 64. Gell. Noct. Att. L. XVII. c. ult. f Vell. Paterec. L. II. c. 9. g Porphyrio ad Hor. Serm. L. II. S. I. n. 35. h Cic. Bruto c. 20.

gronius Gracchus, qui etiam ab eloquentia laude celebratur; ut & anni sequentis Consul Paullus ille Emilius Persei victor. Laudat quoque Cicero eodem loco P. Scipionem Nasicam, qui *Corculum* appellatus est, & Consul fuit A. U. 594. tum L. Cornelium Lentulum Consulem (A. U. 591. & A. U. 597. Q. Fulvium Nobiliorem Consulem A. U. 600. ejusque collegam T. Annum Luſum. (Addo dignitates, quas hi Oratores gesserunt, ut pateat, primarios fuisse viros; qui hęc literarum & eloquentiæ studiis operam darent; ejusque rei in sequentibus plura habebimus exempla.) Juniores paulo fuerunt, ut plures minus celebres mittam, P. ille Africanus; & in quo dicendi laus etiam illustrior fuit, amicus ejus C. Lælius a: tum, qui sine controversia ceteris ejus temporis eloquentia præstiterit, Ser. Galba Consul A. U. 609. Lætiq; gener C. Fannius b. Celebris etiam P. Licinius Crassus Mucianus Pontifex Maximus & Consul A. U. 622. ejusque frater P. Mucius Scævola: Consul A. U. 620. & tum Carbo ille d, quem auctorem legis tabellarie vidimus. Alii, quos porro recenset Cicero, vel minus sunt celebres; vel commodius ad librum sequentem referentur: sed de Crasso omittendum non fuerat, quod de eo tradit Sempromius Ascellio, (hic etiam bello Numantino Tribunus militum fuit e; & plures historia-

storiarum libros reliquit a, sed quos senes demum scripsisse videtur b) scilicet, „hau-
„ buisse eum quinque rerum bonarum
„ maxima & præcipua; quo esset ditissi-
„ mus, quo juri consultiſſimus, quod
„ Pontifex Maximus. „ Ti. & C. Gracchi
fratres præcipua eloquentiæ laude emi-
nerunt. Verum de iis plurima statim li-
bro sequente dicturi sumus. Unum ad-
huc adjiciamus, C. Persum literatum
hominem & valde doctum: sed, ut vi-
deatur, obscuriorem, ita ut de eo dice-
ret Lucilius satyran scriptor, *Persum
non curio legere, Lelium, Decimum volo*
(Quæ verba, in alium plane sensum de-
tor sit Plinius præfatione *historia naturalis
ad Vespasianum.*) Hunc addo, quod,
nisi fallit memoria, Augustino, aut He-
ronymo, aut alii etiam ejus fere ætatis
dictum hoc adscribit, & de *Persio*, cu-
jus habemus satyras intellecturevera dif-
cillimas intelligi solet.

a *Ibid.* c. 27. b *Ibid.* c. 26. c *Id.* de *Orat.* L. 1. c. 39. d *de cl. Or.* c. 35. d *Ibid.* c. 27. e *Gell. noct. Att.* L. 11. c. 13.

a *U. L. XIII.* c. 27. b *Cit. de Log.* 13. c *Id.* de *cl. Orat.* c. 26.